

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ

Η ευρωστία των ασθενών επιχειρημάτων: Μελέτη της κοινωνικής επιρροής του κινήματος της αποανάπτυξης.

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Στάθης Κοντός

Αθήνα 2020

Τριμελής Επιτροπή

Γεράσιμος Προδρομίτης, Αναπληρωτής Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου (επιβλέπων)

Αλεξάνδρα Χαντζή, Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου

Ξένια Χρυσοχόου, Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright © Στάθης Κοντός, 2020

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό, μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτική ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό, πρέπει να απευθύνονται προς το συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών επιστημών, δε δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

*Στη μνήμη των γονιών μου,
Μανώλη και Βασιλικής.*

Ευχαριστίες

Το παρόν πόνημα, όπως και τα περισσότερα ανθρώπινα δημιουργήματα, δεν αποτελεί προϊόν ατομικής προσπάθειας. Είναι απότοκο αλληλέγγυας συνεργασίας και ως εκ τούτου νιώθω βαθιά την ανάγκη να ευχαριστήσω όλους τους συνδημιουργούς.

Πρώτα από όλα τους καθηγητές μου στο ΠΜΣ «Ψυχολογία των Συγκρούσεων» που μου μεταλαμπάδευσαν τις ανησυχίες τους και τις γνώσεις τους και ιδιαίτερα τον Γεράσιμο Προδρομίτη , που άοκνα, χωρίς φειδώ χρόνου και ενέργειας και με καθοριστικές παρεμβάσεις , κατεύθυνε όλα τα στάδια της έρευνας, ως επιβλέπων.

Επίσης τους θεωρητικούς, συγγραφείς και ακτιβιστές της αποανάπτυξης-τοπικοποίησης, Γιώργο Κολέμπα, συγγραφέα, οικογεωργό Γιάννη Μπίλλα, επίσης συγγραφέα και βιοκαλλιεργητή, και τον Γιώργο Καλλή καθηγητή του Καταλανικού Ιδρύματος Ερευνών και Προηγμένων Μελετών (ICREA) στο Αυτόνομο Πανεπιστήμιο της Βαρκελώνης στην Ισπανία, μεταξύ άλλων και για την άδεια τους για δημοσίευση αποσπασμάτων από τα έργα τους. Πέραν αυτών στους παραπάνω οφείλω τον έλεγχο εννοιολογικής εγκυρότητας των επιχειρημάτων της αποανάπτυξης και μεγάλο μέρος του υλικού, από το οποίο συγκροτήθηκαν τελικά οι πειραματικές συνθήκες.

Περαιτέρω όλους τους ακτιβιστές και ουτοπιστές του σήμερα, που με τη στάση τους και τη δράση τους , πραγματώνουν πανταχού στον κόσμο, την ιδέα της αποανάπτυξης.

Επιπλέον τους φίλους, συνεργάτες και συντρόφους για την κατανόηση που έδειξαν όλο αυτό το διάστημα στην ομολογουμένως μονομερή προσήλωση μου, στην εκπόνηση της εργασίας.

Ακόμη σε όλους όσους αφιέρωσαν πολύτιμο χρόνο για τη συμμετοχή τους στην διαδικασία. Η συνδρομή τους ήταν πολύτιμη.

Περιεχόμενα

Πίνακες	6
Γραφήματα	7
Περίληψη.....	8
Abstract	10
Εισαγωγή.....	12
Θεωρητικός προσανατολισμός.....	13
Κριτική	17
Εγχειρηματοποίηση της έρευνας και υποθέσεις.....	21
Μεθοδολογία	26
Περιεχόμενο	26
Συμμετέχοντες.....	26
Διαδικασία και ερωτηματολόγια	27
Αποτελέσματα	28
Γενικά ως προς την αξιολόγηση των επιχειρημάτων	30
Συγκριτικές ανάλυσεις αξιολόγησης και αποδοχής των επι μέρους θεματικών της αποανάπτυξης.....	31
Ιδεολογικοί προσδιορισμοί και κοινωνιογνωστικές διεργασίες αποδοχής των θέσεων της αποανάπτυξης.....	32
Επιμέρους αποτελέσματα	36
Συζήτηση	38
Ερμηνεία αποτελεσμάτων	38
Περιορισμοί και προτάσεις για μελλοντική έρευνα	44
Γενικά Συμπεράσματα.....	46
Πηγές-Βιβλιογραφία.....	50
Παράρτημα	54

Πίνακες

Πίνακας 1, Ιεραρχική Ανάλυση συστάδων.....	54
Πίνακας 2. Συσχετίσεις κλιμάκων ιδεολογίας	57
Πίνακας 3. Αναλύσεις αξιοπιστίας αξιολογήσεων	58
Πίνακας 4. Παραγοντική ανάλυση αξιολογήσεων.....	59
Πίνακας 5. Ανάλυση Παράγοντα 1	59
Πίνακας 6. Ανάλυση Παράγοντα 2.....	60
Πίνακας 7. Μέσοι όροι και τυπικές αποκλίσεις στη μέτρηση του μειονοτικού χαρακτήρα της πηγής ανά συνθήκη	60
Πίνακας 8. Μέσοι όροι και τυπικές αποκλίσεις στη μέτρηση της αναγκαιότητας ανά συνθήκη.....	61
Πίνακας 9.Συσχετίσεις της αξιολόγησης «ισχυρό περιεχόμενο».....	61
Πίνακας 10.Συσχετίσεις της αξιολόγησης «κοινότοπα».....	62
Πίνακας 11.Ποσοστά Κοινωνικές κατηγορίες.....	62
Πίνακας 12.Ποσοστά χαρακτηρισμών	63
Πίνακας 13. Συσχετίσεις τελικών στάσεων.....	63

Γραφήματα

Γράφημα 1. Μέσοι όροι πολιτικής τοποθέτησης και ιδεολογίας.....	29
Γράφημα 2. Σχέση αποπολιτικοποίησης, ισχύος περιεχομένου κι επιθυμητότητας...	33
Γράφημα 3. Σχέση αποπολιτικοποίησης, ισχύος περιεχομένου κι εφικτότητας.....	33
Γράφημα 4. Σχέση αποπολιτικοποίησης, ισχύος περιεχομένου και αναγκαιότητας...	33
Γράφημα 5. Σχέση αποπολιτικοποίησης, ισχύος πηγής και διάδοσης.....	34
Γράφημα 6. Σχέση πλειονοκεντρισμού, ισχύος περιεχομένου κι επιθυμητότητας....	34
Γράφημα 7. Σχέση πλειονοκεντρισμού, ισχύος περιεχομένου κι εφικτότητας.....	35
Γράφημα 8. Σχέση πλειονοκεντρισμού, ισχύος περιεχομένου και αναγκαιότητας....	35
Γράφημα 9. Σχέση πλειονοκεντρισμού, αξιολογήσεων και διάδοσης.....	36

Περίληψη

Η παρούσα έρευνα εξετάζει τους μηχανισμούς επεξεργασίας και αποδοχής των θέσεων της αποανάπτυξης, σε σχέση με το ιδεολογικό προφίλ των συμμετεχόντων. Σχεδιάστηκε με τρόπο τέτοιο, ώστε να ελεγχθούν κάποιες κατά τη γνώμη μας μεθοδολογικές αστοχίες, που έχουν κυριαρχήσει στη μελέτη της κοινωνικής επιρροής, ως συμπτώματα της παραγκώνισης της κοινωνικής σκέψης από την κοινωνική νόηση, στο συγκεκριμένο πεδίο έρευνας. Επιχειρείται δηλαδή η εγχειρηματοποίηση της διάκρισης της πηγής αλλά και του περιεχομένου του μηνύματος με κανονιστικούς όρους, μέσω της επιλογής της θεματικής της αποανάπτυξης, καθόσον όπως δείχνουμε η τελευταία αμφισβητεί τις κυρίαρχες αξίες, τα κυρίαρχα φαντασιακά ή τις κυρίαρχες αναπαραστάσεις, των δυτικών τουλάχιστον κοινωνιών, ενώ ταυτόχρονα οι υπερασπιστές των θέσεων αυτών στερούνται πόρων και εξουσίας. Επιπλέον με την επιλογή αυτή επιτυγχάνεται, η επαναγεφύρωση της σχετικής έρευνας με τα κοινωνικά κινήματα. Παράλληλα, επιχειρείται να εξεταστεί ο ρόλος του ιδεολογικού προσδιορισμού των συμμετεχόντων (προοδευτισμός-συντηρητισμός, βαθμός πολιτικοποίησης και πολιτική τοποθέτηση) αλλά και των πεποιθήσεων τους σχετικά με τις διαδικασίες επιρροής (πλειονοκεντρισμός-μειονοκεντρισμός) στην επεξεργασία αλλά και αποδοχή, συγκρουσιακών και αντισυμβατικών θέσεων σε έργα γνώμης. Περαιτέρω ελέγχεται η δημοφιλής μεθοδολογική πρακτική της διάκρισης των επιχειρημάτων σε ισχυρά και ασθενή, ως ιδιότητες που έχουν αφ' εαυτών, ανεξαρτήτως ιδεολογικού προσδιορισμού των κοινωνικών υποκειμένων ή κανονιστικής φόρτισης του θέματος και η συστηματική χρήση αυτής της διαφοροποίησης, γνωστής και ως επίδρασης ποιότητας ως ανεξάρτητη μεταβλητή, για την πρόβλεψη της αξιολόγησης του μηνύματος. Με βάση τα αποτελέσματα, προέκυψε ότι τόσο η ιδεολογία όσο και οι άρρητες θεωρίες επιρροής, έχουν επίδραση στην αποδοχή των θέσεων της αποανάπτυξης και μάλιστα αυτό συμβαίνει με τη διαμεσολάβηση της επεξεργασίας της ισχύος του περιεχομένου του μηνύματος. Ειδικότερα με τη χρήση του μοντέλου 4 του Hayes, βρέθηκε ότι οι συντηρητικοί, αποπολιτικοποιημένοι και πλειονοκεντρικοί συμμετέχοντες θεωρούν τις θέσεις της αποανάπτυξης λιγότερο επιθυμητές, εφικτές και αναγκαίες σε σχέση με τα προοδευτικά, πολιτικοποιημένα, αντιπλειονοκεντρικά υποκείμενα, μέσω της πρόσληψης του περιεχομένου των επιχειρημάτων, ως λιγότερο ισχυρό. Επιπλέον παρατηρήθηκε μια συστηματική τάση των συντηρητικών συμμετεχόντων να υποβαθμίζουν τον συγκρουσιακό, μειοψηφικό και μειονοτικό, χαρακτήρα των μηνυμάτων, χαρακτηριστικά που βρέθηκε να συσχετίζονται θετικά με την ισχύ του περιεχομένου. Με βάση τα παραπάνω, προκύπτουν βάσιμες αμφιβολίες σχετικά με την ασφαλή χρήση της επίδρασης ποιότητας, ως μέσο διερεύνησης της επεξεργασίας ή μη του μηνύματος, ειδικά όταν οι θέσεις έχουν αντικανονιστική φόρτιση, διότι σε αυτήν την περίπτωση η διάκριση της ισχύος φέρεται να διαμεσολαβεί τη σχέση ιδεολογίας και διαμόρφωσης στάσης. Τέλος, συζητάμε τη σημασία και τους περιορισμούς των παραπάνω αποτελεσμάτων, που φέρονται συμβατά με τη θεωρία

μεταστροφής, ενώ αναδεικνύουν το ρόλο της ιδεολογικής φόρτισης του μηνύματος αλλά και του ιδεολογικού προσδιορισμού των συμμετεχόντων, τόσο στην επεξεργασία του μηνύματος όσο και στην άρθρωση στάσης.

Λέξεις-Κλειδιά: Αποανάπτυξη, μειονότητα, κανονιστικά κριτήρια, ιδεολογία, κοινωνικές στάσεις, επιρροή, σύγκρουση

The robustness of weak arguments: A study about the social influence of degrowth movement

Stathis Kontos

Abstract

This research, examines evaluation and approval mechanisms of degrowth arguments, regarding participants' ideological stance. It was designed in a way that permitted us the manipulation of some, in our opinion methodological inexpediencies, that have prevailed in the study of social influence. We deem them as symptoms of the displacement of social thinking by social cognition. In other words, it is an attempt to operate source and context distinction in normative terms, by choosing degrowth, as the topic of our research. Degrowth challenges the prevalent values, imaginaries and representations of western societies and at the same time the defenders of such positions, lack in social resources and ascendancy. Furthermore, by choosing that topic, it is assumed that we succeeded in rebridging the gap between social influence research and social movements. Moreover we examine the role of participants' ideological stances, (conservatism-progressivism, degree of politicization and political position) as well as participants' beliefs about social influence procedures (majorcentrism-minoritycentrism) in elaboration and approval of conflictious and heterodox arguments, on opinion tasks. Additionally, we check the common practice of classifying the arguments as strong or weak, as per se qualities, regardless of the subjects' ideological beliefs or normative direction of the topic, which is systematically used as independent variable, for the prediction of the evaluation of a message (quality effect). As it emerges, in the present research, both ideology and implicit theories of social influence, impact on the approval of degrowth thesis, and this relation is actually mediated by the evaluation of the strength of arguments content. In particular, using Hayes model 4, we found that conservative, non politicized and majorcentrist participants, deem degrowth less desirable, feasible, and necessary than progressive, politicized and antimajorcentrist subjects, by evaluating the content of the arguments, as weaker. It has also come to our attention that conservative participants, systematically tend to debase the conflictious and minority (both in numerical and normative terms) idiom of the message, characteristics that were found to have a significant correlation with the strength of the content. Based on these findings, we could argue that valid doubts came up, about the secure use of "quality effect", as mean of measuring the elaboration of the messages, especially if the latter has antinormative content. Because in that case, strength mediates the relation between ideology and approval. Lastly, we discuss the importance and the limitations of these findings, that seem to fit well with conversion theory, giving prominence, to the role of ideological direction of the message, as well as participants

worldview to the elaboration of the message and the expression of social attitude.

Keywords: Degrowth, minority, normative criterion, ideology , social attitudes, influence, conflict

Εισαγωγή

Η ανθρώπινη συνύπαρξη, βασίζεται στην αέναη διαπραγμάτευση μεταξύ ομάδων ή ατόμων, που μπορεί να αφορά από τη διεκδίκηση πόρων, απαραίτητων για την επιβίωση, μέχρι τη δυνατότητα του κάθε ατόμου ή ομάδας να εκφράσουν την προσωπικότητά τους ή την κοσμοθεωρία τους. Ειδικά στις δικές μας κοινωνίες, που βασίζονται διακηρυκτικά τουλάχιστον στην ελεύθερη προσχώρηση και τον πλουραλισμό, κι αυτό για όσο διάστημα οι αντιφάσεις του συστήματος, δεν παίρνουν εκρηκτική μορφή¹, τέτοιου είδους διαπραγματεύσεις είναι αδιάλειπτες και ως ένα βαθμό απαραίτητες για τη λειτουργία τους.

Η εξουσία έχει στη διάθεση της ένα τεράστιο οπλοστάσιο θεσμών, πόρων, ανθρωπίνου δυναμικού, για να επιβάλλει τις επιθυμητές νόρμες, ενίοτε αλλά όχι σπάνια, και με σκληρές μορφές κοινωνικού ελέγχου, ενώ οι μειονότητες προσπαθούν να διαδώσουν το μήνυμά τους, συνήθως με πενιχρά μέσα, και κάποιες φορές με καταφυγή στην ακραία βία. Όλες αυτές οι μορφές επιρροής έχουν μελετηθεί εκτεταμένα από την Κοινωνική Ψυχολογία, όχι όμως τις περισσότερες φορές, με ικανοποιητική συνάρθρωση των τεσσάρων επιπέδων ερμηνείας, που έχει προτείνει ο Doise, W. (1980), για τα κοινωνιοψυχολογικά πονήματα. Για την ακρίβεια και όπως θα αναλυθεί στη συνέχεια συνήθως παρατηρείται μια «μεροληψία» σε βάρος του υπερκείμενου επιπέδου ανάλυσης, αυτού των γενικών πεποιθήσεων ή της ιδεολογίας, που είτε αγνοείται, είτε παρερμηνεύεται.

Σ' αυτή τη μελέτη, επιχειρείται μια απόπειρα επαναγεφύρωσης της μελέτης της κοινωνικής επιρροής με τα κοινωνικά κινήματα, και η προσεκτική συνεκτίμηση του ιδεολογικού παράγοντα, τόσο στο στάδιο του σχεδιασμού της έρευνας όσο και σε αυτό της εγχειρηματοποίησης αλλά και ερμηνείας. Αυτός ο διττός σκοπός επιτυγχάνεται εκτιμούμε, ως ένα βαθμό με την επιλογή μελέτης του κοινωνικού, πολιτικού και οικονομικού κινήματος για την αποανάπτυξη (décroissance). Κι αυτό γιατί όπως θα δούμε στη συνέχεια, τόσο οι υπερασπιστές της συγκροτούν μια αριθμητική αλλά και αντινομιστική, μάλλον συνεκτική μειονότητα ενώ και το

¹« Ιδιαίτερα σε περιόδους κρίσιμων ιστορικών καμπών οι αντιφάσεις αυτές φτάνουν στο σημείο της έκρηξης, όταν η κατεστημένη κοινωνικοοικονομική και πολιτική εξουσία, υπερασπίζεται τις βάσεις της αναπαραγωγής της, χρησιμοποιώντας κάθε είδους βία απέναντι στον «εσωτερικό εχθρό», ανάγοντας τον σε εξωτερικό, τόσο ως προς τον κοινωνικό ιστό, όσο και σε σχέση με τα ίδια τα εθνικά σύνορα, κι ακόμη ως κίνδυνο, «μείασμα» και πηγή μόλυνσης, του «υγιούς κοινωνικού και εθνικού σώματος» (Μεγαλοοικονόμου, Θ., 2016, σ. 149)

περιεχόμενο του λόγου της, αμφισβητεί στο σύνολο τους σχεδόν, τις κυρίαρχες αξίες των δυτικών κοινωνιών.

Πέραν της όποιας επιστημονικής λοιπόν αξίας έχει αυτό το άρθρο, αποτελεί μιας πρώτης τάξης ευκαιρία για τον αναγνώστη, να έρθει σε επαφή, με ένα άκρως ενδιαφέρον, πολύμορφο κίνημα, που υπερασπίζεται τη λιτή διαβίωση με έναν πλούτο επιχειρημάτων, προερχόμενων από διάφορα πεδία του επιστητού και από διαφορετικές σχολές σκέψης.

Το άρθρο αυτό αποτελείται από μια σύντομη ανασκόπηση μόνο των θεωρητικών μοντέλων εκείνων κοινωνικής επιρροής που αποτέλεσαν το γόνιμο έναυσμα για το σχεδιασμό αυτής της έρευνας, καθώς για μια πιο αναλυτική παρουσίαση της πορείας της έρευνας στο σχετικό πεδίο, ο αναγνώστης μπορεί να ανατρέξει στις αρκετά συμπεριληπτικές δουλειές έτερων ερευνητών (Martin, R., & Hewstone, M., 2008), για τις κλασικές έρευνες και (Papastamou, S., Gardikiotis, A., & Prodromitis, G. , 2017) για μια σύνοψη πιο πρόσφατων πονημάτων. Ακολουθεί μια το ίδιο σύντομη παρουσίαση της θεματικής της αποανάπτυξης, μιας και πρόκειται για μια έννοια ανοίκεια , τόσο στο ευρύ κοινό, όσο και την επιστημονική κοινότητα. Έπεται αναλυτική παρουσίαση της μεθοδολογίας και των αποτελεσμάτων της παρούσας έρευνας και εκτεταμένη συζήτηση επί της ερμηνείας των αποτελεσμάτων συνοδευόμενη από προτάσεις για μελλοντική έρευνα. Τέλος, το άρθρο κλείνει με ένα μικρό παράρτημα όπου συμπεριλήφθηκαν πίνακες και λίστες , που επιλέχθηκε να παρουσιαστούν ξεχωριστά, για να μην εμποδίζεται η ροή της ανάγνωσης.

Θεωρητικός προσανατολισμός

Επιλέχθηκε η κριτική ενασχόληση με βασικές μελέτες από δύο διαφορετικά ερευνητικά πεδία της κοινωνικής επιρροής, δηλαδή της κλασσικής έρευνας, με έμφαση στη θεωρία της μεταστροφής και τη μελέτη της καινοτομίας (Moscovici, S. , 1976b, 1980, 1985), και της έρευνας που αφορά την εισαγωγή μεθοδολογικών και ερμηνευτικών εργαλείων από το χώρο της πειθούς, στη μελέτη των φαινομένων επιρροής και ιδιαίτερα τα μοντέλα πιθανότητας επεξεργασίας (Petty, R. E. & Cacioppo, J. T. , 1986) , το ευρετικό συστηματικό μοντέλο.(Chaiken, S. , 1987) καθώς και το Μοντέλο Πηγή-Περιεχόμενο-Επεξεργασία (Martin, R. & Hewstone, M., 2008).

Η επιλογή αυτή δεν είναι τυχαία, ούτε έγινε για λόγους ευκολίας ή συντόμευσης: Η θεωρία μεταστροφής θεωρείται κομβικής σημασίας καθώς είναι η πρώτη που ανέδειξε τη δυνατότητα των μειονοτήτων να έχουν μερίδιο στο πεδίο άσκησης επιρροής, ενώ εκτιμάται ότι παρόλο που τα ευρήματα της δεν έχουν διαψευσθεί από κάποια άλλη θεωρία, έχει τεθεί διακριτικά στο περιθώριο της κυρίαρχης επιστήμης, (γεγονός που προκύπτει αναντίρρηση κατά τη γνώμη μας, από το ολοένα και συρρικνούμενο μέγεθος των παραπομπών σε αυτήν) ή τα ευρήματα της παρερμηνεύονται, γεγονός που δεν ηχεί παράξενο αν αναλογιστούμε ότι πρόκειται για μια θεωρία εκτός zeitgeist, τότε και σήμερα και πιθανότατα και αύριο. Εκεί που όλοι βλέπουν συμμόρφωση η θεωρία αυτή αντικρίζει ανυπακοή και αντίσταση, εκεί που όλοι μιλάνε για συναίνεση και ομοιομορφία, η θεωρία αυτή κάνει λόγο για σύγκρουση και διαφοροποίηση. Αυτό θα μπορούσε να αποδοθεί πιο περιγραφικά αν δανειστούμε τη σκέψη του Παπαστάμου, Σ. και των συνεργατών του (Papastamou et al. , 2017). που αντιμετωπίζουν την ίδια τη θεωρία της μεταστροφής ως ένα παράδειγμα μειονοτικής επιρροής, μέσα στους κύκλους της επιστημονικής κοινότητας και όχι μόνο.

Η άλλη σειρά ερευνών επελέγη, καθώς πιστεύεται, ότι εμπλούτισαν τη μελέτη της κοινωνικής επιρροής, με νέο μεθοδολογικό πλούτο και ανανέωσαν τη ματιά μας με φρέσκες θεωρητικές παρεμβάσεις, σηματοδοτώντας όμως παράλληλα μια σταδιακή μετατόπιση προς ενδοατομικές και περισσότερο γνωστικές προσεγγίσεις.

Αυτή η σταδιακή μετατόπιση από το κοινωνικό στο γνωστικό, που σίγουρα αποτέλεσε μια γόνιμη συνδιαλλαγή κλάδων, που πρώτη φορά συναντιούνταν στο πεδίο της έρευνας δηλ. της κοινωνικής με τη γνωστική ψυχολογία, αυξάνοντας τον όγκο του παραγόμενου πειραματικού έργου, φέρεται να συνοδεύεται από μια σταδιακή εκτόπιση της μελέτης της ιδεολογίας από την έρευνα. Η πριμοδότηση όμως του γνωστικού στοιχείου σε βάρος του ιδεολογικού δεν είναι χωρίς συνέπειες καθώς εκτιμάται ότι συνδράμει στη συσκότιση του ιστορικού χαρακτήρα γεγονότων και φαινομένων, σε μεγάλο βαθμό κοινωνικών.

Όπως σημειώνει ο Sampson, E. E. (1982) :“Η γνωστική θεώρηση στην ψυχολογία , καθώς δίνει πρωταρχική σημασία στο άτομο , γνώστη και θεωρεί τους υποκειμενικούς παράγοντες ως καθοριστικούς της συμπεριφοράς, και καθώς εμφανίζεται να παρουσιάζει κάτι το θεμελιώδες και ολοκληρωτικό για το ανθρώπινο

μυαλό , αντιπροσωπεύει μια σειρά συμφερόντων και αξιών που αναπαράγουν την υπάρχουσα κοινωνική τάξη”.

Στο σημείο αυτό θα αναφερθούν με τη μέγιστη λακωνικότητα τα βασικά σημεία και οι προβλέψεις των προαναφερθέντων θεωρητικών μοντέλων. Βάσει της θεωρίας μεταστροφής, οι μειονότητες δύνανται, εφόσον η συμπεριφορά τους και το στυλ διαπραγμάτευσης πληρούν κάποια κριτήρια (διαχρονική-συγχρονική σταθερότητα, ευλυγισία στη διαπραγμάτευση της σύγκρουσης, αφοσίωση, αυτονομία, και ανιδιοτέλεια) , (Moscovici, S. & Nemeth, C. 1974; Nemeth, C., & Wachtler, J., 1974 ; Mugny, G., Kaiser, C., Papastamou, S., & Pérez, J. A.,1984; Papastamou, S., & Mugny, G. 1990) να προκαλέσουν κυρίως έμμεση επιρροή (χρονική, θεματική, λανθάνουσα, ιδιωτική) μέσω της διαδικασίας της γνωστικής επικύρωσης, της επεξεργασίας δηλαδή των θέσεων της μειονότητας. Αντίθετα οι πλειονότητες προκαλούν κυρίως κοινωνική συμμόρφωση και άμεση επιρροή, χωρίς ανθεκτικότητα στο χρόνο.

Αξίζει να σημειωθεί εδώ ότι ο ίδιος ο Moscovici, S. όταν κάνει λόγο για μειονότητες δεν αναφέρεται τόσο στο αριθμητικό μέγεθος όσο στην υιοθέτηση μιας ξεκάθαρης αντινομιστής θέσης, που αποσκοπεί μέσω της δημιουργίας και διατήρησης της σύγκρουσης με την εξουσία, στην αναθεώρηση και τον επαναπροσδιορισμό των κοινωνικών κανόνων (Moscovici, S., Mugny, G., & Van Avermaet, E. (Eds.) ,1985).

Από τη στιγμή που μειονότητες λοιπόν, απειλούν ως ένα βαθμό το status-quo, κατεστημένους κανόνες και εδραιωμένες πεποιθήσεις ,κι επομένως τα προνόμια κυρίαρχων ομάδων, δεν πρέπει να προξενεί εντύπωση η ανάδυση μηχανισμών αντίστασης στην επιρροή που προσπαθούν να ασκήσουν οι μειονεκτούσες ομάδες προς τη σιωπηρή πλειοψηφία, με χαρακτηριστικότερο παράδειγμα τη ψυχολογιοποίηση, της οποίας η δυνατότητα να προκαλεί απίσχνανση στην αλλαγή στάσης προς την κατεύθυνση που προτείνουν οι ομάδες αυτές. έχει αναδειχθεί πειραματικά. Αφορά την εγκαθίδρυση ενός αιτιώδους δεσμού μεταξύ της συμπεριφοράς ή των λεγομένων της πηγής του αντινομιστικού μηνύματος και των ψυχολογικών χαρακτηριστικών της. (Papastamou, S., 1988).

Παράλληλα με τις έρευνες που αναδείκνυαν προϋποθέσεις και εμπόδια σχετικά με την έκβαση της προσπάθειας μεταστροφής, στην άλλη πλευρά του Ατλαντικού, ανθούσε η μελέτη παρόμοιων φαινομένων αλλαγής στάσεων, υπό ένα πιο

γνωστικό πρίσμα. Καρπό των προσπαθειών αυτών αποτελούν τα μάλλον συμπληρωματικά μεταξύ τους μοντέλα πειθούς, δηλ. το μοντέλο πιθανότητας επεξεργασίας (ELM), (Petty, R. E. & Cacioppo, J. T, 1986) και το ευρετικό συστηματικό μοντέλο (HSM), (Chaiken, S. 1987). Αμφότερα κάνουν λόγο για δύο διαφορετικούς μηχανισμούς επεξεργασίας, που ενεργοποιούνται στους δέκτες του μηνύματος, ανάλογα με το κίνητρο τους, την εμπλοκή τους με το επίδικο, κάθε φορά ζήτημα και την ικανότητα-δυνατότητα επεξεργασίας.

Αν τα τελευταία είναι υψηλά, ενεργοποιείται ή κεντρική οδός επεξεργασίας, σύμφωνα με το πρώτο μοντέλο, και η συστηματική, σύμφωνα με το δεύτερο. Και τα δύο προβλέπουν ισχυρή και ανθεκτική αλλαγή στάσης, γι ' αυτές τις οδούς επεξεργασίας. Επιφανειακές και εύθραυστες αλλαγές στάσης προβλέπονται αντίθετα, κατά την ενεργοποίηση των άλλων οδών επεξεργασίας, της περιφερειακής για το ELM και της ευρετικής για το HSM, που συνοδεύεται κι από επιστράτευση ευρετικών στρατηγικών. Αυτά βέβαια στην περίπτωση που οι δυνατότητες ή τα κίνητρα επεξεργασίας είναι περιορισμένα.

Τη σύνδεση των δύο διαφορετικών προσεγγίσεων στη μελέτη της αλλαγής στάσεων επιχείρησαν αρκετές δεκαετίες αργότερα οι Martin, R. και Hewstone, M. (2008), προσπάθεια που κατέληξε, στην κατασκευή του μοντέλου Πηγή-Περιεχόμενο-Επεξεργασία. Κινούμενοι στην ίδια λογική με τους προηγούμενους ερευνητές πειθούς, σχετικά με την επεξεργασία του μηνύματος αλλά διακρίνοντας τρεις βαθμούς επεξεργασίας, προβλέπουν μόνο πλειοψηφική επιρροή, χωρίς αξιολόγηση περιεχομένου σε συνθήκες χαμηλής επεξεργασίας και μόνο μειοψηφική επιρροή με αξιολόγηση του μηνύματος σε συνθήκες μέσης επεξεργασίας. Τέλος σε συνθήκες υψηλής επεξεργασίας προβλέπεται επιρροή για αμφότερες τις πηγές ανεξαρτήτως αριθμητικού μεγέθους, επίσης με εξέταση του μηνύματος.

Συνοψίζοντας τα παραπάνω, με έμφαση στις μειοψηφίες, όπου κλίνει και το ενδιαφέρον της παρούσας έρευνας, οι παραπάνω ερευνητές, εντοπίζουν δυνατότητα επιρροής μόνο για τις διακριτές μειοψηφίες και μόνο όταν δεν υπάρχει προσωπικό κόστος για τον αναγνώστη των μηνυμάτων. Παρόλα αυτά σύμφωνα με τα ευρήματα τους όταν πληρούνται οι παραπάνω προϋποθέσεις οι αλλαγές που προκαλούνται στις στάσεις, είναι περισσότερο ισχυρές, ανθεκτικές και διαχρονικές και αποκτούν ρόλο κατευθυντήριο της συμπεριφοράς.

Κριτική

Πριν προχωρήσουμε σε μια γενικότερη κριτική , γόνιμη θέλουμε να πιστεύουμε, των ερευνών του πεδίου της επιρροής, θα σταθούμε πιο εκτεταμένα, σε μια μεθοδολογική επιλογή, που είναι κοινή, στα τρία τελευταία μοντέλα. Πρόκειται για την διάκριση των επιχειρημάτων ή των μηνυμάτων σε ισχυρά και ασθενή, που χρησιμοποιήθηκε συστηματικά, ως ανεξάρτητη μεταβλητή, για την πρόβλεψη της αξιολόγησης της επικοινωνίας ή του μηνύματος και αργότερα ως δείκτης της επεξεργασίας του μηνύματος.

Η εν λόγω διάκριση, που καθιερώθηκε ως επίδραση ποιότητας (quality effect), βασίστηκε στο διαχωρισμό πειστικής και μη πειστικής επικοινωνίας, που ήταν και παραμένει δημοφιλής πρακτική στις έρευνες πειθούς. Οι Petty R. E. , Cacioppo, J. T. & Goldman R. , (1981), αποδίδουν την κηδεμονία της μεθόδου αυτής, που και οι ίδιοι υιοθετούν, στις εργασίες των Petty, R. E. Harkins, S. G & Williams, K. D. (1980). Οι τελευταίοι διαφοροποιούν την ποιότητα σύνταξης του μηνύματος, που αφορούσε τη θεσμοθέτηση εξετάσεων , ως προϋπόθεση αποφοίτησης από το Πανεπιστήμιο. Όπως εξηγούν οι ίδιοι, η διαφοροποίηση της ποιότητας του μηνύματος αφορά την διαβάθμιση της πειστικότητας του, ώστε να προκύπτει μια «ισχυρή» εκδοχή του, βασισμένη στην παροχή πειστικών αποδείξεων (στατιστικά στοιχεία, συναφείς έρευνες κ.α) και μια «ασθενής» εκδοχή, που αφορά την απουσία τέτοιου είδους δεδομένων και την αντικατάστασή τους από παραθέσεις προσωπικών απόψεων. Για την ιστορία σημειώνουμε ότι η διαφοροποίηση αυτή, βρέθηκε να διαμεσολαβεί τη σχέση μεταξύ ατομικής ή ομαδικής ευθύνης για την αξιολόγηση του μηνύματος και παραγωγής ευνοϊκών ή δυσμενών, επί του περιεχομένου του μηνύματος σκέψεων. Η παραγωγή ευνοϊκών ή δυσμενών σκέψεων, αποτέλεσε έκτοτε το κριτήριο διάκρισης μεταξύ ισχυρών και ασθενών επιχειρημάτων.

Κοινό στοιχείο, όλων των ερευνών που κάνουν χρήση της επίδρασης ποιότητας, είναι ότι θεωρούν ως ισχυρά τα επιχειρήματα που έχουν τη δυνατότητα να πείσουν, που είναι πιστευτά και που χαρακτηρίζονται από ανθεκτικότητα στο χρόνο και στην αντεπιχειρηματολογία και ως ασθενή αυτά που έχουν τα ακριβώς αντίθετα χαρακτηριστικά. Πρόκειται για ταυτολογικό προσδιορισμό, καθώς το νόημα της πειστικότητας του μηνύματος επαναλαμβάνεται με τη μορφή της ισχύος. Πέραν αυτού, η ταύτιση ισχύος και πειστικότητας, στερεί από την έρευνα, τη μελέτη του ρόλου έτερων χαρακτηριστικών του μηνύματος, όπως η συγκρουσιακότητα ,η

πρωτοτυπία, ή η δυνατότητα του να ελκύει το ενδιαφέρον του αναγνώστη, χαρακτηριστικά που εύλογα μπορούμε να υποθέσουμε ότι μπορούν να επηρεάζουν την επεξεργασία του αλλά και τη διαμόρφωση στάσης επί του εκάστοτε ζητήματος.

Η εγχειρηματοποίηση της διαφοροποίησης της ισχύος γίνεται όπως προαναφέρθηκε με την ενσωμάτωση πειστικών ενδείξεων, όπως είναι τα ερευνητικά δεδομένα, οι στατιστικές, ή και με τη ριζική τροποποίηση του ύφους διατύπωσης. Ο ισχυρισμός μας, όσον αφορά αυτήν την πρακτική, είναι ότι τα στοιχεία που χρησιμοποιούνται για να προδώσουν πειστικότητα, δεν έχουν τη δυνατότητα αυτή αφ' εαυτών, η πειστικότητα δεν είναι δηλαδή εγγενές χαρακτηριστικό τους. Αυτό που συμβαίνει στην πραγματικότητα είναι ότι οι πειστικές ενδείξεις, *έχει επικρατήσει* να θεωρούνται ως τέτοιες κι αυτή η κυριάρχηση δεν είναι σε καμία περίπτωση άσχετη, με τις ασυμμετρίες ισχύος που υπάρχουν στο κοινωνικό πεδίο. Αποτελεί προϊόν σύγκρουσης και διαπάλης η έκβαση της οποίας εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τους πόρους και τα μέσα που υπάρχουν στη διάθεση της κάθε ομάδας. Οι ομάδες δηλαδή με ισχύ δεν εκφέρουν απλώς ισχυρές απόψεις, τις οποίες φροντίζουν να διαδίδουν συστηματικά μέσω του ελέγχου των μέσων αναπαραγωγής της πληροφορίας, αλλά ως ένα βαθμό προσπαθούν να επιβάλλουν τις απόψεις τους σχετικά με το τι είναι ισχυρό, υγιές, κανονικό. Οι μειονότητες στον αντίποδα προσπαθούν να αμφισβητήσουν όχι μόνο το περιεχόμενο των απόψεων της πλειονότητας, αλλά και τα κριτήρια με βάση τα οποία ορίζεται η κανονικότητα και η ισχύς.

Η πρακτική της συγκάλυψης από την έρευνα αυτής της δυνατότητας της εξουσίας να ορίζει σε μεγάλο βαθμό το κανονιστικό πλαίσιο και να θέτει τους όρους του αποδεκτού ή μη, εκτοπίζει από τη μελέτη ένα εξέχον κομμάτι της σύγκρουσης. Με αυτόν τον τρόπο αντικειμενοποιείται μια σημαντική πτυχή της κοινωνικής διαπάλης, που αφορά την αέναη προσπάθεια για διατήρηση ή ανατροπή της υφιστάμενης κοινωνικής δομής *αλλά και των συναφών αξιών*. Επιπλέον ενισχύεται η πεποίθηση για έναν σταθερό κόσμο, καθώς αναγνωρίζεται το προνόμιο πειθούς αποκλειστικά στις δημοφιλείς και εδραιωμένες θέσεις και επομένως και στις ομάδες που τις εκφράζουν, γεγονός που ισοδυναμεί με καταδίκη των μειονοτήτων που υιοθετούν αμιγώς αντινομιστικές και στην καλύτερη περίπτωση απλώς ασυνήθεις θέσεις.

Παρότι έγινε εκτενής κριτική στην πρακτική της διάκρισης ισχυρών-ασθενών επιχειρημάτων, εκτιμάται ότι πρόκειται για ένα ακόμη «σύμπτωμα», της επικράτησης της κοινωνικής νόησης σε βάρος της κοινωνικής σκέψης και της συνεπαγόμενης παραγκώνισης του μεθοδολογικού ολισμού από τον μεθοδολογικό ατομικισμό, στη λογική μιας επιστημονικής καθαρότητας, απελευθερωμένης από τα «κοινωνικά παράσιτα» και τις ιδεολογικές έμμονες του παρελθόντος (Papastamou et al., 2017).

Ως παρενέργειες αυτής της γενικότερης τάσης θα αντιμετωπιστούν και οι παρακάτω περιγραφόμενες μεθοδολογικές κατά τη γνώμη μας, αστοχίες, που χαρακτηρίζουν τις περισσότερες έρευνες του πεδίου της κοινωνικής επιρροής:

1. Η διαφοροποίηση της πηγής στις πειραματικές συνθήκες γίνεται συνήθως με όρους αριθμητικούς (πλειοψηφία-μειοψηφία) και όχι με όρους κοινωνικού στάτους, ισχύος και εξουσίας (πλειονότητα-μειονότητα). Σε πολλές περιπτώσεις οι απόψεις της πλειοψηφίας μπορεί να ταυτίζονται με αυτές της εξουσίας, αλλά αυτό δε συμβαίνει πάντα. Η προσπάθεια δε σύνδεσης ευρημάτων, που εξάγονται με βάση αυτή τη διάκριση, με το τριαδικό μοντέλο επιρροής, ουσιαστικά αποτελεί απόπειρα διαστρέβλωσης του τελευταίου, ειδικά αν λάβουμε υπ' όψιν ότι η πρωτοπορία του έγκειται στην εισαγωγή ιδεολογικών στοιχείων στην ανάλυση, μέσω της κανονιστικής διάκρισης της πηγής αντί της αριθμητικής υπεροχής, δια της οποίας τέθηκε στο επίκεντρο της μειονοτικής επιρροής η σύγκρουση, ως παράγοντας καινοτομίας.

2. Αγνοείται μεθοδολογικά όχι μόνο ο κανονιστικός χαρακτήρας της πηγής του μηνύματος όπως αναφέρθηκε παραπάνω, αλλά και η κανονιστική διάκριση του περιεχομένου του μηνύματος. Το μήνυμα δεν είναι ιδεολογικά ουδέτερο. Οι ομάδες χωρίς εξουσία μάχονται για διαφορετικούς σκοπούς σε σχέση με τις ισχυρές ομάδες, ως εκ τούτου το περιεχόμενο του μηνύματος τους είναι διαφορετικό. Επίσης τόσο το ύφος όσο και η γλώσσα της επιχειρηματολογίας μειονοτικών ομάδων είναι διαφορετική, είτε λόγω διαφορετικής εκπαίδευσης, είτε γιατί λόγω έλλειψης πόρων προσπαθούν να προσδώσουν δύναμη στη φωνή τους και να εξασφαλίσουν ορατότητα μέσω της υιοθέτησης διαφορετικού λεκτικού κώδικα (π.χ γλώσσα slang) ή προσδίδοντας συγκρουσιακά χαρακτηριστικά στο λόγο τους.

3. Αν παρερμηνεύαμε προγενέστερες έρευνες, λαμβάνοντας όμως υπ' όψιν κανονιστικά κριτήρια διάκρισης πηγής και περιεχομένου μηνύματος, θα ερχόμασταν αντιμέτωποι με μια ανεξήγητη διάσταση, μεταξύ ταυτότητας πηγής και

περιεχομένου.² Θα ερχόμασταν αντιμέτωποι δηλαδή με το φαινόμενο ομάδες χωρίς εξουσία να οπλίζονται πειραματικά με επιχειρήματα που θα ταίριαζαν σε ομάδες ισχύος. Τέτοια είναι: η αναγκαιότητα κατασκευής ενός τούνελ κάτω από τον ποταμό Ρήνο (Erb, H. P., Bohner, G., Schmilzle, K., & Rank, S., 1998), η υπεράσπιση της έρευνας με ζώα (Martin, R. & Hewstone, M. 2003), ή η αύξηση των φόρων, των μαθημάτων ή των εξετάσεων σε ένα πανεπιστήμιο (De Dreu, C. K., & De Vries, N. K. 1993· Crano, W. D., & Chen, X. , 1998, κ.α). Στην καλύτερη περίπτωση θα βλέπαμε ομάδες χωρίς εξουσία να διαδίδουν ή να υπερασπίζονται, θέματα αδιάφορα με όρους αμφισβήτησης της κυρίαρχης τάξης πραγμάτων, όπως είναι η εθελοντική ευθανασία, ή η εισαγωγή του Ευρώ στο Ηνωμένο Βασίλειο (Martin, R. & Hewstone, M. 2008). Τέτοιες συνθήκες δε συναντιούνται στην κοινωνική πραγματικότητα, ενώ τέτοιου είδους χειρισμοί υποβαθμίζουν την ιδεολογική σύγκρουση.

4. Η επιλογή της θεματικής που θα αποτελέσει αντικείμενο κοινωνικής επιρροής δεν απηχεί πραγματικούς κοινωνικούς προβληματισμούς ή πραγματικές κοινωνικές διεκδικήσεις. Ως εκ τούτου οι Martin, R. & Hewstone, M. (2008, σ. 311) έχουν επισημάνει την ανάγκη επαναγεφύρωσης της έρευνας της κοινωνικής επιρροής με τα κοινωνικά κινήματα.

5. Σπάνια εξετάζεται ο ιδεολογικός προσανατολισμός των συμμετεχόντων στην έρευνα που ανάλογα με τη θεματική και τη σχέση του μηνύματος με το υφιστάμενο κανονιστικό πλαίσιο, είναι βάσιμο να υποθέσουμε ότι επηρεάζει το αποτέλεσμα της διαμόρφωσης στάσης ή της επιρροής.

6. Δεν έχει μελετηθεί επαρκώς και συστηματικά, τι συμβαίνει με τις αντιδημοφιλείς , φαινομενικά μη πειστικές και συγκρουσιακές, θέσεις σε έργα γνώμης. Βασική εξαίρεση αποτελεί η δουλειά των Παπαστάμου, Σ. και Προδρομίτη, Γ. πάνω στο λόγο περί τρομοκρατίας (2003 & 2010)

7. Διαφεύγει της μελέτης το γεγονός ότι τα κοινωνικά υποκείμενα, έχουν ήδη διαμορφωμένη κοσμοθεωρία, πολιτικές και ιδεολογικές τοποθετήσεις και συμπεριφορές αλλά και πεποιθήσεις σχετικά με τις ίδιες τις διαδικασίες επιρροής. Τα κοινωνικά υποκείμενα που πιστεύουν ότι η αποδοχή των απόψεων της πλειοψηφίας

²Τέτοιες διαστάσεις μπορεί να παρατηρηθούν ακόμη και χωρίς κανονιστική διαφοροποίηση της πηγής, δηλαδή πλειοψηφίες να υποστηρίζουν μειοψηφικές θέσεις και το αντίστροφο, ή αμφότερες, να εκφράζουν, να υποστηρίζουν ή να συναινούν σε απόψεις για τις οποίες, δεν υπάρχει ξεκάθαρη κοινωνική συμφωνία ή διαφωνία.

είναι δείγμα σύνεσης, θα αντιδράσουν διαφορετικά σε σχέση με τα υποκείμενα που θεωρούν ότι η αποδοχή των απόψεων της μειοψηφίας είναι αναγκαία για την κοινωνική αλλαγή, όταν έρθουν αντιμέτωπα με ένα μήνυμα που αμφισβητεί ή υπερασπίζεται το status quo. Ο πλειονοκεντρισμός και ο μειονοκεντρισμός, μπορούν να λειτουργήσουν ως προβλεπτικοί παράγοντες της «υποδοχής» που θα τύχουν από τα υποκείμενα, πλειονοτικές ή μειονοτικές θέσεις αντίστοιχα. (Papastamou, S., Prodromitis, G., 2012).

Εγχειρηματοποίηση της έρευνας και υποθέσεις

Η παρούσα έρευνα έχει ως σκοπό να λειτουργήσει πιλοτικά σε μια γενικότερη συγκριτική μελέτη της κοινωνικής επιρροής που παράγεται από μια πλειονοτική με κανονιστικούς όρους πηγή, που το περιεχόμενο του λόγου της, αναπαράγει τον κυρίαρχο λόγο και υπερασπίζεται την καθεστηκυία τάξη πραγμάτων και της επιρροής που προκαλείται από δρώσες στο κοινωνικό πεδίο, μειονότητες, με αντινομιστικές θέσεις. Με αυτόν τον τρόπο, θεωρείται ότι μπορεί να ελεγχθεί σε κάποιο βαθμό, η βασιμότητα της κριτικής που αναπτύχθηκε εκτενώς παραπάνω. Εκτιμάται ότι σύμφωνα με τη θεωρία μεταστροφής θα προκύψουν ενδείξεις επιβεβαίωσης της διαφορετικής φύσης των μηχανισμών, που εμπλέκονται στις δύο διαδικασίες επιρροής, αλλά αυτό θα εξεταστεί μελλοντικά.

Το ενδιαφέρον για την θεματική της ανάπτυξης και της αντιθετικής σε αυτήν πρότασης της αποανάπτυξης (που επιλέχθηκε για την εγχειρηματοποίηση του κανονιστικού κριτηρίου διάκριση πηγής και περιεχομένου μηνύματος), εκκίνησε από την επαφή, με τη δουλειά του Καστοριάδη, Κ. (1975), σχετικά με τη φαντασιακή θεσμική της κοινωνίας. Τόσο στο έργο αυτό, όσο και αργότερα σε συνεντεύξεις του (δημοσίευση, 2010), ο εν λόγω στοχαστής κατέτασσε την ιδέα της ανάπτυξης, μαζί με άλλες όπως ο ατομικισμός στα κυρίαρχα καπιταλιστικά φαντασιακά, στο πλέγμα δηλαδή σημασιών, που νοηματοδοτούν το σύγχρονο δυτικό κόσμο. Επιχειρώντας ένα συγκερασμό με την Κοινωνική Ψυχολογία, θα κάναμε λόγο για *κυρίαρχες αναπαραστάσεις*, ή για κυρίαρχα θέματα (Moscovici, S., & Vignaux, G., 1994). στο βαθμό που η έννοια του φαντασιακού, καθορίζει τι είναι αποδεκτό ή ορθολογικό, να ισχύει στην εκάστοτε κοινωνία.

Η πεποίθησή μας ότι η ιδέα της αποανάπτυξης αποτελεί ξεκάθαρα αντινομιστική θέση ενισχύθηκε από την διαπίστωση ότι απουσιάζει από τα συστημικά

μέσα μαζικής ενημέρωσης, οποιαδήποτε αναφορά στο κίνημα της αποανάπτυξης ή στους υπερασπιστές του. Ακόμη μεγαλύτερη επιβεβαίωση της υπόθεσης αυτής, αποτέλεσε το γεγονός ότι όλα τα κοινοβουλευτικά κόμματα και τα περισσότερα εξωκοινοβουλευτικά κόμματα, που διεκδίκησαν τη ψήφο των πολιτών, στις πρόσφατες εκλογές του Ιουλίου του 2019, στην Ελλάδα, στις προγραμματικές τους εξαγγελίες, υιοθετούν και υπόσχονται με τον ένα ή τον άλλο τρόπο³, την επίτευξη οικονομικής επέκτασης και την αύξηση της παραγωγικότητας της οικονομίας.

Η πεποίθηση αυτή έγινε τελικά, πλήρης βεβαιότητα, κατόπιν εκτεταμένης επαφής με τις ιδέες της αποανάπτυξης, οι οποίες διαπιστώθηκε ότι έρχονται σε σύγκρουση και αμφισβητούν στο σύνολο τους σχεδόν, τις κυρίαρχες αξίες των δυτικών κοινωνιών.

Και μόνο το άκουσμα της λέξης αποανάπτυξη, προσλαμβάνεται ως προκλητικό και βλάσφημο. Και όπως συμβαίνει σχεδόν πάντα με τις περισσότερες μειονότητες (ιδίως τις αντινομιστικές), τα μέσα ενημέρωσης επιφυλάσσουν ψυχολογιοποιητικές πρακτικές για τις ιδέες του κινήματος και τους υπερασπιστές του. Έτσι προβάλλουν συχνά την ιδέα ότι η αποανάπτυξη διάκειται αρνητικά προς την επιστήμη και ότι οι οπαδοί της είναι τεχνοφοβικοί. Συχνά ακούμε ότι είναι οπισθοδρομικοί και θέλουν να μας γυρίσουν στην εποχή των κεριών. (Λατούς, Σ. 2013; Ντ' Αλίζα, Τζ. , Ντεμαρία, Φ. , Καλλής, Γ. , 2016).

Στην πραγματικότητα όμως η αποανάπτυξη είναι ένα πολύμορφο κίνημα, που ασκεί κριτική στην οικονομική μεγέθυνση και την κυριαρχία του οικονομισμού , με σκοπό κοινωνίες που θα έχουν χαμηλότερο μεταβολισμό, διαφορετική δομή και λειτουργίες. Επιπλέον μάχεται για την αποαποικιοποίηση του φαντασιακού, προτείνοντας νέες αξίες (στη θέση των υπαρχουσών): α) χρήση λιγότερων πόρων στον αντίποδα του καταναλωτισμού β) μοίρασμα εν αντιθέσει με τον ατομικισμό, γ) απλότητα σε αντικατάσταση των πολύπλοκων, πολυσύνθετων συστημάτων δ) συμβιωτικότητα αντί της πυρηνικής οικογένειας ε) φροντίδα για άρση των εκμεταλλευτικών σχέσεων στ) ισότιμη και καθολική συμμετοχή κοινά, αντί του κοινοβουλευτισμού- res publica (ο.π)

³Τα κόμματα που αυτοπροσδιορίζονται ως αριστερά, κάνουν περισσότερο λόγο για δίκαιη ή βιώσιμη ανάπτυξη, ή ανάπτυξη με οικολογικό πρόσημο, ενώ αυτά που τοποθετούνται στο κέντρο και δεξιά της πολιτικής κλίμακας, κάνουν λόγο για ισχυρή ανάπτυξη. Τα δε κομμουνιστικά κόμματα υπερασπίζονται την σοσιαλιστικού τύπου ανάπτυξη, με κοινωνικοποίηση των μέσων παραγωγής.

Για να γίνει περισσότερο κατανοητή η έννοια, ακόμη και στον λιγότερο εξοικειωμένο αναγνώστη, θα αξιοποιηθεί η κωδικοποίηση των επτά Έψιλον (όροι που αρχίζουν όλοι από το γράμμα Έψιλον, για ευκολότερη ανάκληση στη μνήμη) που επιχειρούν οι Κολέμπας, Γ. και Μπίλλας, Γ. (2019, σ. 69-70) και που κατά τη γνώμη μου συνοψίζει τα βασικά προτάγματα της αποανάπτυξης, με τρόπο εύληπτο:

«Το αξιακό σύστημα της ευζωίας (αξιοβίωτης ζωής) που προτείνουμε, περιέχει μια σειρά όρους, που για να τους φέρνουμε εύκολα στη μνήμη μας, τους κωδικοποιήσαμε έτσι ώστε να αρχίζουν όλοι από το γράμμα Ε:

1.Επιβράδυνση στον χρόνο: Όχι όλο και πιο γρήγορα και επιφανειακά, αλλά πιο αργά και σε βάθος!

2.Εγγύτητα στον χώρο: Όχι όλο και πιο μεγάλα, όλο και πιο μακριά και παγκοσμιοποιημένα, αλλά πιο μικρά, πιο κοντά και τοπικά!

3.Επάρκεια στην ιδιοκτησία, στα μέσα και τους πόρους διαβίωσης: Όχι όλο και περισσότερα, αλλά ποιότητα, επάρκεια, τα λιγότερα είναι συνήθως αρκετά! Όχι μιας χρήσης και με ημερομηνία λήξης, αλλά καλύτερα και πιο γερά! Όχι απρόσωπα και ομογενοποιημένα, αλλά πιο όμορφα και προσωπικά !

4.Ενσυναίσθηση στις διανθρώπινες σχέσεις και στις σχέσεις με τις άλλες μορφές ζωής: Όχι εμπορευματοποίηση και ωφελιμισμός, αλλά αναγνώριση της διαφορετικότητας και συμπάθεια-αλληλοστήριξη!

5.Επαναοικειοποίηση τόπων, Κοινών συλλογικών αγαθών και χρόνου: Όχι καταστροφή τόπων και Κοινών με «ανάπτυξη» τους και αύξηση του εργάσιμου χρόνου, αλλά αποκατάσταση, επανάκτηση, υποστήριξή τους και αύξηση του ελεύθερου προσωπικού χρόνου για αυτοπραγμάτωση-αυτοανάπτυξη!

6.Ευρύτητα στη γνώση και τις δεξιότητες: Όχι εξειδίκευση και προώθηση του μονοδιάστατου οικονομικού ατόμου, αλλά ολιστική πολύπλευρη γνώση και ολοκληρωμένα πρόσωπα!

7.Επανανοηματοδότηση στη συνείδηση και τη ζωή: Όχι όλο και πιο ανταγωνιστικά, αλλά συνεργατικά και αλληλέγγυα! όποιος φροντίζει για όλους, φροντίζει και για τον εαυτό του!»

Επίσης, όσοι διαδίδουν αυτές τις θέσεις ή τις κάνουν πράξη με τον τρόπο ζωής τους, τίθενται στο περιθώριο του εκάστοτε κλάδου που δραστηριοποιούνται και

αποτελούν απόκλιση σε σχέση με τους ομολόγους τους, που επιλέγουν πιο «κανονικοποιημένες» δραστηριότητες. Την πηγή διάδοσης της επιχειρηματολογίας συναποτελούν: Οικονομολόγοι και οικολόγοι που υποστηρίζουν ότι υπάρχουν όρια στην ανάπτυξη, βιοοικονομολογοί, οικονομολόγοι σταθερής κατάστασης, αντιωφελιστές, νεομαρξιστοί οικολόγοι, συνεταιριστές, ουτοπιστές του σήμερα, ακτιβιστές, φεμινιστές, νεομαλθουσιανοί, μερίδα του αναρχικού- αντιεξουσιαστικού κινήματος.

Με βάση τα παραπάνω, εκτιμάται ότι η επιλογή της αποανάπτυξης, για την εγχειρηματοποίηση του μηνύματος, καλύπτει τα σημεία 1,2, 3, 4 και 6 της κριτικής που τεκμηριώθηκε παραπάνω. Εισάγει κανονιστικά κριτήρια διάκρισης πηγής και περιεχομένου μηνύματος, επαναγεφυρώνει την έρευνα με τα κοινωνικά κινήματα και επιτρέπει τη μελέτη διαμόρφωσης στάσης και αξιολόγησης, επί αντιδημοφιλών και αντικανονιστικών θέσεων.

Τα κριτήρια των σημείων 5 και 7 της κριτικής, θεωρώ ότι ως ένα βαθμό πληρούνται με την επιλογή μας, στο pre-test, να ακτινογραφηθεί το ιδεολογικό προφίλ, των συμμετεχόντων στην έρευνα, κυρίως όσον αφορά την πολιτικοποίηση-αποπολιτικοποίηση και τον πλειονοκεντρισμό-μειονοκεντρισμό, καθώς και άλλες διαστάσεις που σχετίζονται με τον προοδευτισμό-συντηρητισμό. Καθώς το μήνυμα, είναι απέναντι στη «λογική των πολλών» και αμφισβητεί την υπάρχουσα τάξη πραγμάτων, την υφιστάμενη κοινωνική δομή και τις αξίες που τη θεμελιώνουν, είναι λογικό να εικάζουμε ότι τα ιδεολογικά χαρακτηριστικά που προαναφέρθηκαν θα έχουν καταλυτικό (και διαφορετικό) ρόλο, τόσο επί της αξιολόγησης του περιεχομένου όσο και επί της αποδοχής ή μη των θέσεων.

Επιπλέον ελέγχεται ο ρόλος της αξιολόγησης των επιχειρημάτων και ιδιαίτερα της διάκρισης σε ισχυρά και ασθενή, καθώς εμπεριέχονται αξιολογήσεις ως προς τα πρωτοτυπικά χαρακτηριστικά των ισχυρών επιχειρημάτων, και αξιολογήσεις ως προς τον πρωτοτυπικό χαρακτήρα των μειονοτικών επιχειρημάτων.

Επιπρόσθετα η στάση επί των θέσεων, της αποανάπτυξης, επιλέχθηκε να μετρηθεί με τρεις διαφορετικές κλίμακες, αυτές της εφικτότητας, της επιθυμητότητας και της αναγκαιότητας καθώς θεωρούμε ότι καθεμία από αυτές παίζει ξεχωριστό ρόλο κατά τη λήψη απόφασης. Η λήψη απόφασης ειδικά σε έργα γνώμης, που η αβεβαιότητα είναι μεγαλύτερη είναι πάντα πολυκριτηριακή και σίγουρα η αρέσκεια

της προτεινόμενης θέσης, η δυνατότητα υλοποίησης της αλλά και η προσλαμβανόμενη χρεία είναι παράγοντες που σταθμίζονται από τα υποκείμενα πριν πάρουν θέση επί του ζητήματος. Μια λύση εφικτή και αναγκαία μπορεί να απορρίπτεται αν είναι ανεπιθύμητη, το ίδιο δε μπορεί να συμβαίνει, με λύσεις επιθυμητές και αναγκαίες, που θεωρούνται όμως ανέφικτες.

Περαιτέρω, επιλέχθηκαν σύντομου τύπου ανοιχτές ερωτήσεις για την αξιολόγηση της ταυτότητας αλλά και των χαρακτηριστικών της πηγής, προκειμένου να διερευνηθεί η αναπαράσταση της πηγής, χωρίς την παρεμβολή του ερευνητή.

Τέλος η δημιουργία τεσσάρων συνθηκών αφορά την απόπειρα στάθμισης ως προς τα χαρακτηριστικά τους, όσο το δυνατόν περισσότερων επιχειρημάτων, ενώ η επιλογή οι συνθήκες να συγκροτηθούν βάσει ανάλυσης περιεχομένου και όχι τυχαία, έχει να κάνει με την απόφαση να διερευνηθούν τυχόν διαφοροποιήσεις στις αξιολογήσεις των επιχειρημάτων ή στις εν γένει στάσεις, ανάλογα με την επιμέρους θεματική.

Με βάση όλα τα παραπάνω οι βασικές υποθέσεις της έρευνας, μπορούν να συνοψισθούν ως εξής:

1. Γενικά αναμένεται ότι τα επιχειρήματα, καθότι αντινομιστικά, θα τύχουν σχετικά χαμηλών αξιολογήσεων ως προς την ισχύ, την πειστικότητα και τις συναφείς με αυτές έννοιες, ενώ αναμένεται να λάβουν υψηλά σκορ στις διαστάσεις της μειοψηφικότητας, της συγκρουσιακότητας και της μειονοτικότητας καθότι βάσει αυτών των χαρακτηριστικών τεκμαίρεται ο αντικανονιστικός τους χαρακτήρας. Ενδεχομένως δε να πριμοδοτηθούν και διαστάσεις που έχουν να κάνουν με την πρωτοτυπία..
2. Εκτιμάται ότι η ιδεολογία θα έχει επίδραση στην αξιολόγηση των επιχειρημάτων, αναμένοντας οι συντηρητικοί, πλειονοκεντρικοί και αποπολιτικοποιημένοι συμμετέχοντες να αξιολογούν δυσμενώς την ποιότητα και αποτελεσματικότητα των επιχειρήματα της αποανάπτυξης, σε σχέση με τους προοδευτικούς, αντιπλειονοκεντρικούς και πολιτικοποιημένους συμμετέχοντες.
3. Αναμένεται ότι η ιδεολογία επιδρά στην έκφραση στάσης επί των θέσεων της αποανάπτυξης, προσμένοντας αρνητικότερες στάσεις για τα πιο συντηρητικά, πλειονοκεντρικά, μη πολιτικοποιημένα υποκείμενα, σε σχέση με τους πιο πολιτικοποιημένους, προοδευτικούς και λιγότερο πλειονοκεντρικούς συμμετέχοντες.

4. Υποθέτουμε τέλος ότι η σχέση μεταξύ ιδεολογίας και έκφρασης στάσης διαμεσολαβείται από την αξιολόγηση της ποιότητας των επιχειρημάτων.

Μεθοδολογία

Περιεχόμενο

Αρχικά συλλέχθηκαν επιχειρήματα του κινήματος της αποανάπτυξης, από βιβλιογραφία (Λατούς, Σ. 2007, 2008 & 2013, ; Κολέμπας, Γ., Μπίλλας Γ., 2013 & 2018, ; Ντ' Αλίζα, Τζ. , κ.α 2016, ; Ηλιόσποροι, Καλλής. Γ, Πετρίδης, Π. 2014) από τον έντυπο, αλλά και ηλεκτρονικό τύπο. Προέκυψαν 119 επιχειρήματα, τα οποία και ταξινομήθηκαν σε 23 θεματικές κατηγορίες (κριτική μεγέθυνσης , αυτονομία, αντιωφελισμός, βιοοικονομικά κ.ο.κ). Το σύνολο των επιχειρημάτων δόθηκε στους θεωρητικούς, συγγραφείς και ακτιβιστές της αποανάπτυξης-τοπικοποίησης, Γιώργο Κολέμπα, συγγραφέα, οικογεωργό και Γιάννη Μπίλλα, επίσης συγγραφέα και βιοκαλλιεργητή, οι οποίοι αξιολόγησαν τα επιχειρήματα ως προς την αντιπροσωπευτικότητα τους με την έννοια της αποανάπτυξης και προέβησαν στις απαραίτητες προσθήκες και διορθώσεις. Στη συνέχεια μέσω ιεραρχικής ανάλυσης συστάδων (Cluster Analysis) με το πρόγραμμα Iramuteq, προέκυψε ομαδοποίηση των επιχειρημάτων σε τέσσερις θεματικές ενότητες: α) Οικονομικές και κοινωνικές συνέπειες της ανάπτυξης β) Αποανάπτυξη: Ευημερία-Μείωση Παραγωγής κατανάλωσης γ) Βιοοικονομικές-ενεργειακές συνέπειες ανάπτυξης δ) Περιβαλλοντικά-Κοινωνικά προτάγματα αποανάπτυξης (Πίνακας 1 του Παραρτήματος). Στη συνέχεια με παραγοντική ανάλυση περιεχομένου (Iramuteq), αναζητήθηκαν τα πλέον αντιπροσωπευτικά επιχειρήματα, για κάθε θεματική ενότητα. (Λίστα 1, Παραρτήματος). Τα επιχειρήματα αυτά ομαδοποιημένα κατ' αυτόν τον τρόπο, συγκρότησαν τις τέσσερις συνθήκες της κυρίως έρευνας.

Συμμετέχοντες

Στην έρευνα μας συμμετείχαν 165 υποκείμενα, εκ των οποίων 80 άνδρες (48,5%) και 85 γυναίκες (51,5%), ηλικία 19-66 ετών, με μέσο όρο 37,9 (S.D = 12,182), τα οποία επελέγησαν τυχαία. Τους χορηγήθηκαν ερωτηματολόγια σε έντυπη και ηλεκτρονική μορφή. Οι συμμετέχοντες κατανεμήθηκαν τυχαία σε μία από τις τέσσερις συνθήκες τις έρευνας, που αφορούσε την ανάγνωση και αξιολόγηση επιχειρημάτων, μίας από τις θεματικές ενότητες που αναφέρθηκαν παραπάνω. Για

την πρώτη συνθήκη επιλέχθηκαν 39 άτομα, για τη δεύτερη 42, για την τρίτη 36 και για την τέταρτη 48.

Διαδικασία και ερωτηματολόγια

Η συμμετοχή στην έρευνα ήταν ανώνυμη. Οι συμμετέχοντες πληροφορούνταν ότι συμμετείχαν σε μία Πανεπιστημιακή έρευνα σχετικά με τις στάσεις του πληθυσμού, γύρω από οικονομικές πολιτικές. Αρχικά συμπλήρωναν το φύλο και την ηλικία τους. Κατόπιν όλοι οι συμμετέχοντες και των τεσσάρων συνθηκών υποβάλλονταν σε δεκαέξι ιδεολογικές ερωτήσεις, σε μορφή επταβάθμιων κλιμάκων Likert, στις οποίες ο αριθμός 1, αντιστοιχεί στην απόλυτη διαφωνία και ο αριθμός 7 στην απόλυτη συμφωνία, και αφορούν την τοποθέτηση των συμμετεχόντων γύρω από ζητήματα ενσυναίσθησης, σχετικής αποστέρησης, πολιτικοποίησης, πίστης στην κοινωνική κινητικότητα, στη δύναμη της συλλογικότητας ή στη σταθερότητα των διαφορών ισχύος, και την ανάγκη ατομικού καθορισμού της μοίρας. Στη συνέχεια ακολουθούσαν τέσσερις ερωτήσεις, ίδιας μορφής, για την μέτρηση του πλειονοκεντρισμού και του μειονοκεντρισμού. Κατόπιν τους ζητούνταν, η πολιτική τους αυτοτοποθέτηση σε δεκαβάθμια κλίμακα Likert, όπου το 1 αντιστοιχεί στην άκρα αριστερά και το δέκα στην άκρα δεξιά, ενώ δινόταν στους ερωτώμενους και η δυνατότητα άρνησης τοποθέτησης. Κατόπιν οι συμμετέχοντες καλούνταν να διαβάσουν και να αξιολογήσουν ξεχωριστά έξι διαφορετικά επιχειρήματα της αποανάπτυξης ο καθένας, ανάλογα με τη συνθήκη, που όπως ειπώθηκε παραπάνω αντιστοιχεί σε μία εκ των προειρημένων τεσσάρων θεματικών εννοιών. Η αξιολόγηση των επιχειρημάτων γίνεται ομοίως με επταβάθμιες κλίμακες, όπου το 1 και το 7, αντιστοιχούν στην απόλυτη διαφωνία ή συμφωνία, όσον αφορά το βαθμό που τα επιχειρήματα αυτά είναι: Κατανοητά, πειστικά, ασθενή, συνηθισμένα, συναινετικά, κοινότοπα, μειοψηφικά, μετριοπαθή, βαρετά, ρεαλιστικά, εύκολο να γίνουν πιστευτά καθώς και αν διαδίδονται από ομάδες με ή χωρίς εξουσία. Έπειτα οι συμμετέχοντες υποβάλλονταν σε ανοικτού τύπου ερωτήσεις, με τις οποίες καλούνταν αφενός μεν να προσδιορίσουν μέχρι τρεις κοινωνικές ομάδες, που θεωρούν ότι διαδίδουν τα επιχειρήματα, τα οποία προηγουμένως είχαν κληθεί να αξιολογήσουν, αφετέρου δε να τις χαρακτηρίσουν με το πρώτο επίθετο που σκέφτηκαν, έχοντας το περιθώριο για μέχρι τρεις χαρακτηρισμούς. Τα ερωτηματολόγια ολοκληρώνονταν με πενταβάθμιες κλίμακες Likert (όπου το 1 αντιστοιχεί σε καθόλου και το 5 στο απόλυτα) που εξετάζαν το βαθμό στον οποίο οι θέσεις που είχαν αναγνωσθεί, στο

σύνολο τους, είναι επιθυμητές από τους ίδιους τους συμμετέχοντες, καθώς και κατά πόσο θεωρούνται εφικτές, αναγκαίες, διαδεδομένες, ενώ εξεταζόταν και ο προσλαμβανόμενος βαθμός έκθεσης των υποκειμένων σε αυτές. Για μια πιο επισταμένη ματιά στα ερωτήματα, επισυνάπτεται στο τέλος του παραρτήματος το ερωτηματολόγιο της συνθήκης 1. (Στις άλλες τρεις συνθήκες αλλάζουν μόνο τα επιχειρήματα)

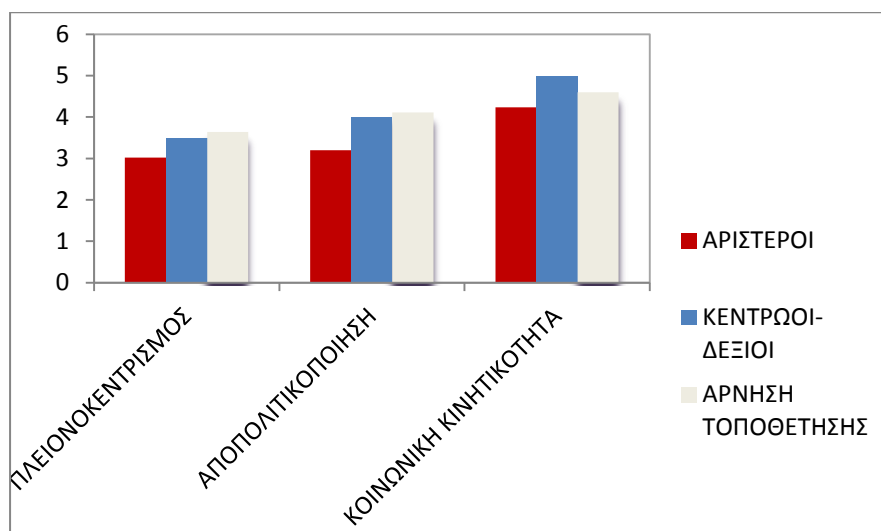
Αποτελέσματα

Αρχικά συγκροτήθηκαν τρεις δείκτες από τα ιδεολογικά items που το περιεχόμενο τους συγκροτεί κοινή θεματική, αφού προηγήθηκαν αντιστροφές κλιμάκων, όπου αυτό κρίθηκε απαραίτητο. Ο δείκτης της αποπολιτικοποίησης συγκροτήθηκε από έξι items ($\alpha=.77$), της πίστης στην κοινωνική κινητικότητα από τρία ($\alpha=.66$) και του πλειονοκεντρισμού από δύο ($r=.25$, $p<.01$). Δε συγκροτήθηκαν δείκτες από τα items που αφορούσαν τη σχετική αποστέρηση ($\alpha=.22$) και το μειονοκεντρισμό ($\alpha=.17$) λόγω χαμηλής αξιοπιστίας των αντίστοιχων υποκλιμάκων. Διενεργήθηκε έλεγχος συσχέτισης μεταξύ των δεικτών και των υπολοίπων ιδεολογικών items, με τα αποτελέσματα να εμφανίζονται στον Πίνακα 2 του Παραρτήματος. Σε ότι αφορά τις ιδεολογικές διαστάσεις που κυρίως παρουσιάζουν ενδιαφέρον στην παρούσα έρευνα, βρέθηκε ότι η αποπολιτικοποίηση συσχετίζεται με στατιστική σημαντικότητα, θετικά με την πρόσληψη της ζωής ως επικίνδυνη ($r=.22$, $p<.01$), και με την πεποίθηση ότι οι διαφορές κοινωνικής ισχύος παραμένουν αμετάβλητες ($r=.41$, $p<.01$) και αρνητικά με την ενσυναίσθηση ($r=-.18$, $p<.05$), τη δυσκολία απόκτησης αναγκαίων αγαθών ($r=-.24$, $p<.01$) και τη συλλογικότητα ($r=-.31$, $p<.01$). Περαιτέρω βρέθηκαν θετικές, στατιστικά σημαντικές συσχετίσεις του πλειονοκεντρισμού, με το αίσθημα ικανοποίησης από τη ζωή ($r=.25$, $p<.01$), την πίστη στην κοινωνική κινητικότητα ($r=.28$, $p<.01$) και τον αντιμειονοκεντρισμό ($r=.18$, $p<.05$), και αρνητικές με την ανάγκη προσωπικού καθορισμού της μοίρας ($r=-.16$, $p<.05$) και τον μειονοκεντρισμό ($r=-.36$, $p<.01$).

Επιπλέον ελέγχθηκε η σχέση μεταξύ πολιτικής αυτοτοποθέτησης στη δεκαβάθμια κλίμακα πολιτικής τοποθέτησης (αφού πρώτα η κλίμακα έγινε κατηγορική) των δύο βασικών ιδεολογικών μεταβλητών μας και της πίστης στην κοινωνική κινητικότητα. Η δεκαβάθμια κλίμακα χωρίστηκε σε τρεις κατηγορίες (1

έως 4, Αριστεροί N=68, 5 έως 10 Κεντρώοι και Δεξιοί, N=59 και η άρνηση τοποθέτησης, N=38 συγκρότησε ξεχωριστή κατηγορία). Οι Αριστεροί σκοράρουν χαμηλά στις κλίμακες του Πλειονοκεντρισμού (M=3.02 με SD 1.28), Κεντρώοι και Δεξιοί αισθητά ψηλότερα (M=3.49, με SD 1.27), ενώ επιπλέον πιο ψηλά, κινούνται όσοι αρνήθηκαν να τοποθετηθούν (M=3.64 με SD 1.48). Αντίστοιχα αποτελέσματα για τις κλίμακες της αποπολιτικοποίησης όπου οι Αριστεροί σκοράρουν επίσης χαμηλά (M=3.2 με SD 1.14), Δεξιοί και Κεντρώοι αρκετά υψηλότερα (M=4, με SD 1.23) και στα ίδια επίπεδα με τους τελευταίους όσοι δεν τοποθετήθηκαν (M=4.11 με SD 1.37). Το μοτίβο δε διαφοροποιείται ούτε στις κλίμακες της κοινωνικής κινητικότητας: M=4.23, με SD 1.18 για Αριστερούς, M=4.99 με SD 1.11 για Κεντρώους και Δεξιούς, και M=4.60 με SD 1.60, για την άρνηση τοποθέτησης (Γράφημα 1).

Γράφημα 1

Σε ότι αφορά τις αξιολογήσεις έκαστου των επιχειρημάτων στις δώδεκα διαστάσεις, αυτές συγχωνεύθηκαν ώστε να συγκροτήσουμε συνολικούς δείκτες κατανοησιμότητας, πειστικότητας, σθένους κ.ο.κ. Τα αποτελέσματα της Reliability Analysis ανά συνθήκη, αλλά και στο σύνολο του ερωτηματολογίου, για καθεμία από τις διαστάσεις αυτές, παρουσιάζονται στον Πίνακα 3 του Παραρτήματος και κυμαίνονται από $\alpha=.41$ (για την κλίμακα απόλυτα συνηθισμένο-καθόλου συνηθισμένο της τρίτης συνθήκης έως $\alpha=.85$. για την κλίμακα ενδιαφέρον βαρετό, της τέταρτης συνθήκης). Περαιτέρω οι κλίμακες αξιολόγησης των επιχειρημάτων, της 4ης συνθήκης, «Περιβαλλοντικά-Κοινωνικά προτάγματα αποανάπτυξης»,

παρουσιάζουν τη μεγαλύτερη αξιοπιστία και εσωτερική συνέπεια.. με «α» που κυμαίνονται από .62 έως .85.

Στη συνέχεια διενεργήθηκε διερευνητική ανάλυση παραγόντων, μεταξύ των δώδεκα δεικτών αξιολόγησης. (Πίνακας 4 Παραρτήματος). Όπως εμφανίζεται προέκυψαν τρεις παράγοντες. Αφού έγιναν οι απαραίτητες αντιστροφές φοράς των κλιμάκων διενεργήθηκε ανάλυση αξιοπιστίας, κατά την οποία διαπιστώθηκε ότι ο χαρακτηρισμός πιστευτά, που φορτώνει στον πρώτο και τον δεύτερο παράγοντα, μειώνει την εσωτερική αξιοπιστία του δεύτερου παράγοντα, ενώ παράλληλα αφήνει ανεπηρέαστη την αξιοπιστία του πρώτου. Επομένως εντάχθηκε στον πρώτο παράγοντα. (Πίνακες 5 και 6 Παραρτήματος)

Μετά και τα παραπάνω, συγκροτήσαμε τους τρεις παράγοντες. Ο πρώτος αποτελείται από τα χαρακτηριστικά: Κατανοητό, Πειστικό, Ισχυρό, Ενδιαφέρον, Ρεαλιστικό και Πιστευτό με $\alpha=.83$, ενώ ο δεύτερος από τα χαρακτηριστικά: Σύνηθες, συναινετικό, κοινότοπο, πλειοψηφικό, μετριοπαθές, με $\alpha=.69$. Τέλος το χαρακτηριστικό διαδίδεται από εξουσίες, συγκροτεί μόνο του τον τρίτο παράγοντα. Από τη μελέτη των εννοιολογικών χαρακτηριστικών των αξιολογήσεων που συγκροτούν τον κάθε παράγοντα, αυτοί ονομάστηκαν ως εξής: 1. Ισχυρά ως προς το περιεχόμενο. 2. Πλειοψηφικώς Κοινότοπα και 3. Διαδιδόμενα από Ομάδες χωρίς Εξουσία-Μειονοτικά.

Γενικά ως προς την αξιολόγηση των επιχειρημάτων

Τα αποτελέσματα της αποανάπτυξης αξιολογήθηκαν (σε σχέση με τη μέση τιμή 4 των επταβάθμιων κλιμάκων-one sample t-test) σε γενικές γραμμές ως: α) Πολύ κατανοητά ($M=5.3$ $S.D=1.03$,) $t(164)=15.8$, $p<.001$ β) Αρκετά πειστικά ($M=4.46$ $S.D=1.14$) $t(164)=5.1$, $p<.001$ γ) Μάλλον ισχυρά ($M=3.74$, $S.D=1.08$, $7=ασθενή$), $t(164)=-3.1$, $p<.01$ δ) Ούτε συνηθισμένα-ούτε ασυνήθιστα ($M=3.99$, $S.D=0.95$) $t(164)=-.07$, $p=.94$ ε) Αρκετά συγκρουσιακά ($M=3.32$, $SD=1.05$, $7=προκαλεί συναίνεση$), $t(164)=-8.2$, $p<.001$ στ) Ούτε πρωτότυπα-ούτε κοινότοπα ($M=4.1$, $SD=0.95$), $t(164)=1.4$, $p=.16$ ζ) Μετρίως μειοψηφικά ($M= 4.58$, $SD=0.99$), $t(164)=7.5$, $p<.001$ η) Ούτε ακραία-ούτε μετριοπαθή ($M=3.93$, $SD=0.99$), $t(164)=-1$, $p=.3$ θ) Αρκετά ενδιαφέροντα ($M=3.21$, $SD=1.28$, $7=βαρετά$), $t(164)=-7.8$, $p<.001$ ι) Μάλλον ρεαλιστικά ($M=4.2$ $SD=1.1$), $t(164)=2.3$, $p<.05$ ια) Πολύ μειονοτικά ($M=4.97$, $SD=1.03$ $7=διαδίδεται από ομάδες χωρίς εξουσία$), $t(164)=12.1$, $p<.001$ και ιβ)

Μάλλον πιστευτά ($M=4.16$, $SD=1.01$), $t(164)=2$, $p<0,05$ Σε ότι αφορά πιο συγκεκριμένα την πρόσληψη τους ως μειονοτικά (διαδιδόμενα από ομάδες χωρίς εξουσία, μόνο το 21.2 % των συμμετεχόντων, σκοράρει μέσους όρους έως και 4, που αποτελεί το πρώτο μισό και το μέσο της κλίμακας, ενώ το υπόλοιπο 78.8 % , επιλέγει το δεύτερο μισό της κλίμακας που αφορά τη διάδοση των επιχειρημάτων από ομάδες χωρίς εξουσία.

Επιπλέον οι θέσεις της αποανάπτυξης, συγκρινόμενες με την μεσαία τιμή 3 (one sample t-test) των πενταβάθμιων κλιμάκων, αξιολογήθηκαν ως μάλλον επιθυμητές ($M=3.27$, $SD=0.94$), $t(163)=3.7$, $p<.001$, μάλλον ανέφικτες ($M=2.80$, $SD=0.85$), $t(163)=-2.9$, $p<.01$, αρκετά αναγκαίες ($M=3.54$, $SD=1.04$), $t(163)=6.6$, $p<.001$, μάλλον μη διαδεδομένες ($M=2.84$, $SD=0.99$), $t(163)=-2.1$, $p<.05$. Η προσλαμβανόμενη συχνότητα επαφής με τις θέσεις της αποανάπτυξης δεν παρουσιάζει αποκλίσεις από το μέσο της κλίμακας ($M=2.87$, $S.D=0.99$), $t(163)=-1,7$, $p=.1$.

Στη συνέχεια διενεργήθηκαν one sample t-tests, των αξιολογήσεων των επιχειρημάτων με τη μεσαία τιμή (4) των επταβάθμιων κλιμάκων. Οι συμμετέχοντες αξιολόγησαν τα επιχειρήματα ισχυρά ως προς το περιεχόμενο ($M=4.52$, $S.D= 0.81$), $t(164)=8,2$, $p<.001$, και μειονοτικά ($M=4.97$, $S.D=1.03$), $t(164)=12,1$, $p<.001$ ενώ το σκορ της διάστασης πλειοψηφικά κοινότοπα, τοποθετήθηκε χαμηλότερα του μέσου της κλίμακας ($M=3,75$, $S.D=0.63$), $t(164)=-5$, $p<.001$.

Συγκριτικές αναλύσεις αξιολόγησης και αποδοχής των επί μέρους θεματικών της αποανάπτυξης

Αυτού του είδους οι αναλύσεις έγιναν για να διερευνηθεί αν οι επιμέρους θεματικές διαφοροποιήσεις της αποανάπτυξης, επιδρούν στις αξιολογήσεις των επιχειρημάτων αλλά και στην συνολική αξιολόγηση των θέσεων. Για να καταστεί εφικτό να προχωρήσουμε στις αναλύσεις του μεταξύ των υποκειμένων ερευνητικού μέρους, έγινε έλεγχος μεροληψίας κατά την επιλογή του δείγματος, σε σχέση με τα ιδεολογικά χαρακτηριστικά, ανά συνθήκη, μέσω ανάλυσης διακύμανσης. Προέκυψε μεροληψία επιλογής όσον αφορά το αίσθημα ικανοποίησης από τη ζωή { $F(3,161)=2.66$, $p=.05$ }, την ανάγκη ατομικού καθορισμού της μοίρας { $F(3,161)=3.91$, $p=.01$ } και τον πλειονοκεντρισμό { $F(3,161)=5.6$, $p=.01$ } Οι παραπάνω ιδεολογικές διαστάσεις χρησιμοποιήθηκαν ως Covariates, στις αναλύσεις διακύμανσης (Two way anova) που ακολούθησαν.

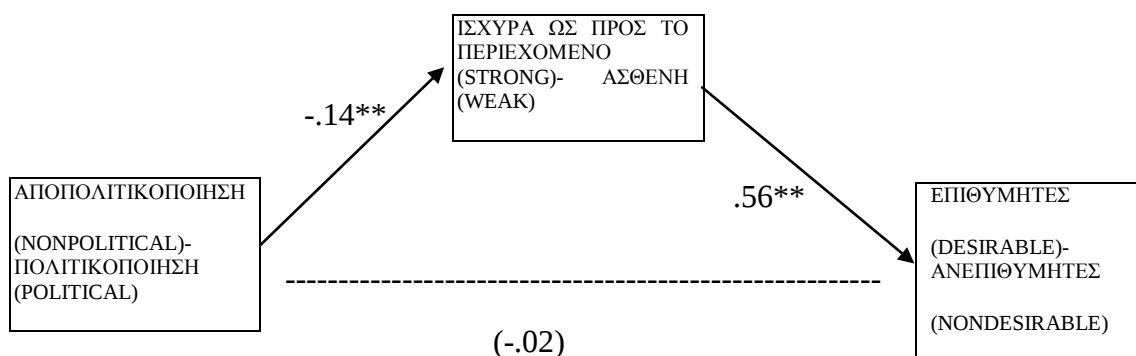
Δεν βρέθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των συνθηκών, ούτε ως προς τις αξιολογήσεις των επιχειρημάτων, ούτε και ως προς τη συνολική αξιολόγηση (επιθυμότητα, εφικτότητα, αναγκαιότητα, διάδοση) των θέσεων. Τα επιχειρήματα της συνθήκης 4 «Περιβαλλοντικά- Κοινωνικά προτάγματα αποανάπτυξης» προσλαμβάνονται ως πιο μειονοτικά (διαδιδόμενα από ομάδες χωρίς εξουσία) $M=5.21$ σε σχέση με αυτά της συνθήκης 1 «Οικονομικές και κοινωνικές συνέπειες της ανάπτυξης» $M=5.1$ και των συνθηκών 2 «Αποανάπτυξη: Ευημερία-Μείωση Παραγωγής κατανάλωσης» και 3 «Βιοοικονομικές-ενεργειακές συνέπειες ανάπτυξης» $M=4.77$ (Πίνακας 7 παραρτήματος). Ομοίως οι θέσεις της συνθήκης 4, θεωρούνται ως πιο αναγκαίες $M=3.83$ σε σχέση με αυτές των συνθηκών 1, 3 $M=3.37$ και 2 $M=3.5$ (Πίνακας 8 , παραρτήματος). Όμως όπως προαναφέρθηκε οι διαφοροποιήσεις, δεν είναι στατιστικά σημαντικές $F(3,158)=2.18, p=.09$ και $F(3,157)=1.18, p=.15$, αντίστοιχα.

Ιδεολογικοί προσδιορισμοί και κοινωνιογνωστικές διεργασίες αποδοχής των θέσεων της αποανάπτυξης

Στη συνέχεια ελέγξαμε μέσω της μεθόδου του bootstrapping (Hayes, A. F, 2017), μοντέλο 4, την υπόθεση, ότι οι βασικές ιδεολογικές μας μεταβλητές, προβλέπουν διαφορετικές αξιολογήσεις των θέσεων της αποανάπτυξης, μέσω διαφορετικών προσλήψεων της ισχύος του περιεχομένου, της κοινοτοπίας των επιχειρημάτων, και της ισχύος της πηγής, με όρους εξουσίας. Ο συντελεστής παλινδρόμησης μεταξύ αποπολιτικοποίησης και ισχύος του περιεχομένου, είναι στατιστικά σημαντικός, όπως και ο συντελεστής παλινδρόμησης μεταξύ ισχύος περιεχομένου και συνολικής αξιολόγησης των θέσεων ως προς τις τρεις διαστάσεις. Ελέγξαμε τη σημαντικότητα αυτών των επιδράσεων. Οι έμμεσες επιδράσεις υπολογίστηκαν για καθένα από τα 10.000 δείγματα, και το διάστημα εμπιστοσύνης 95%, υπολογίστηκε προσδιορίζοντας τις έμμεσες επιδράσεις μεταξύ του 2.5 και 97.5 εκατοστημορίου

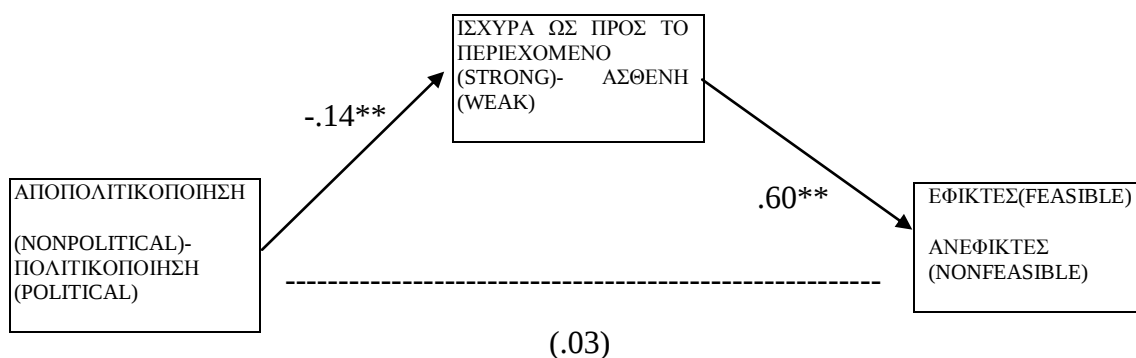
Συγκεκριμένα η σχέση μεταξύ αποπολιτικοποίησης (No politica) και επιθυμητότητας (Desirability) των θέσεων της αποανάπτυξης, διαμεσολαβείται από την ισχύ ως προς το περιεχόμενο. Η έμμεση επίδραση, είναι $-.08$ και το διάστημα εμπιστοσύνης κυμαίνεται από $-.14$ έως $-.02$. (Γράφημα 2).

Γράφημα 2

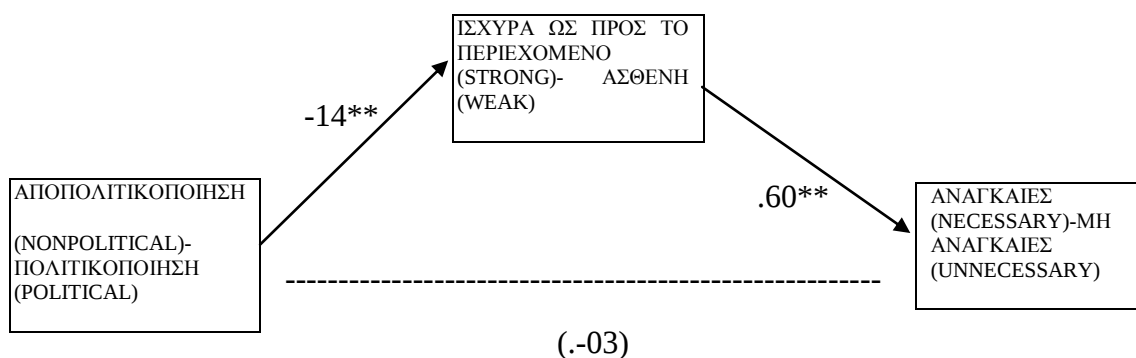
Επίσης η σχέση μεταξύ αποπολιτικοποίησης και εφικτότητας διαμεσολαβείται από την ισχύ του περιεχομένου. Η έμμεση επίδραση είναι $-.08$ και το διάστημα εμπιστοσύνης κυμαίνεται από $-.16$ έως $-.02$. (Γράφημα 3).

Γράφημα 3

Επιπλέον η σχέση μεταξύ αποπολιτικοποίησης και αναγκαιότητας διαμεσολαβείται από την ισχύ του περιεχομένου, με έμμεση επίδραση $-.08$, και διάστημα εμπιστοσύνης από $-.15$ έως $-.02$. (Γράφημα 4)

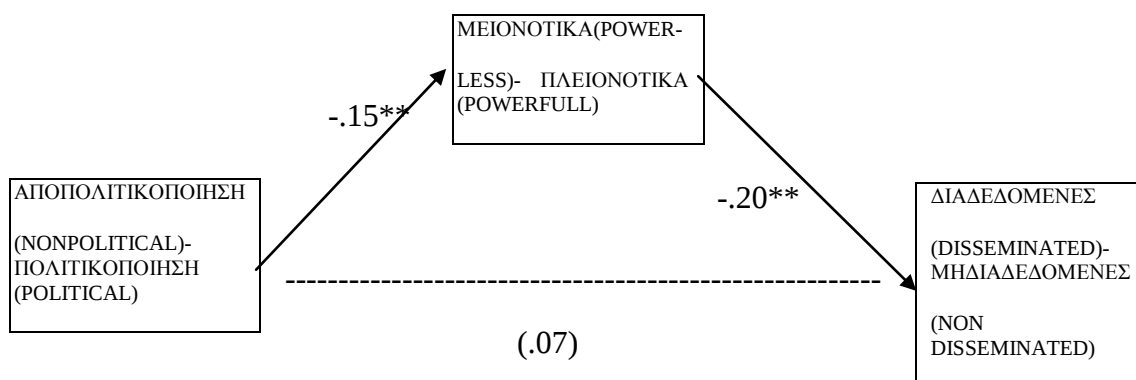
Γράφημα 4

Δε βρέθηκε παρόμοια έμμεση επίδραση για τους παράγοντες «πλειοψηφικώς κοινότοπα» και «μειονοτικά».

Σε ότι αφορά την θεώρηση της διάδοσης των θέσεων, αυτή προβλέπεται από την αποπολιτικοποίηση, μέσω μόνον της ισχύος της πηγής (μειονοτικά), {Indirect effect=.03, με το διάστημα εμπιστοσύνης να κυμαίνεται μεταξύ .002 έως .07, Γράφημα 5}.

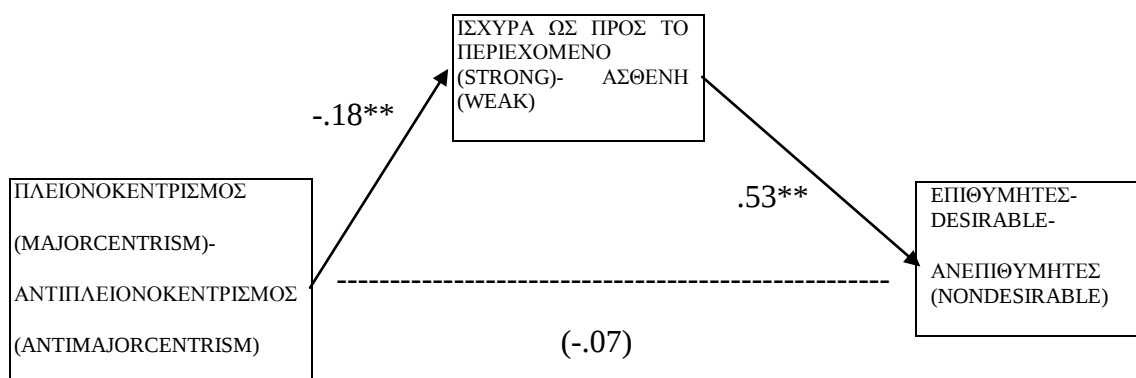
Γράφημα 5

Αντίστοιχα αποτελέσματα προέκυψαν και για τον πλειονοκεντρισμό ως ανεξάρτητη μεταβλητή, και αναλύονται συνοπτικά παρακάτω.

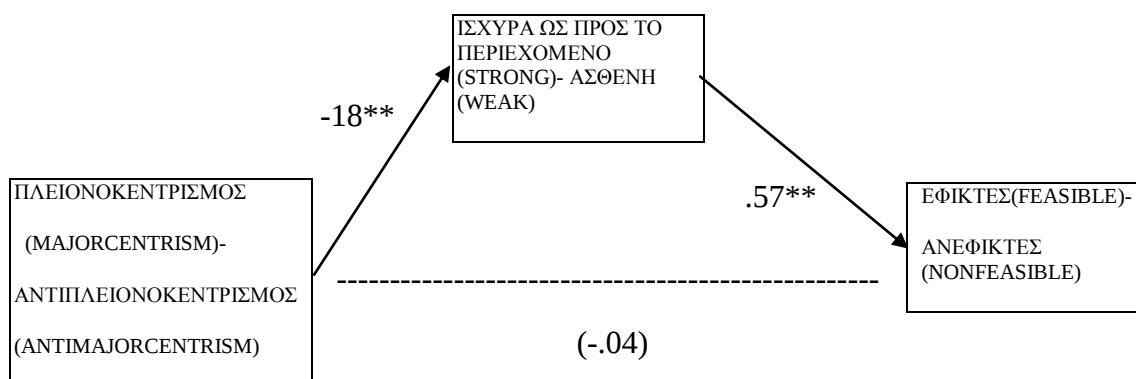
Η σχέση μεταξύ πλειονοκεντρισμού (Majorcentrism) και επιθυμητότητας (Desirability) των θέσεων της αποανάπτυξης, διαμεσολαβείται από την ισχύ ως προς το περιεχόμενο. Η έμμεση επίδραση είναι -.10 και το διάστημα εμπιστοσύνης κυμαίνεται από -.16 έως -.04. (Γράφημα 6).

Γράφημα 6

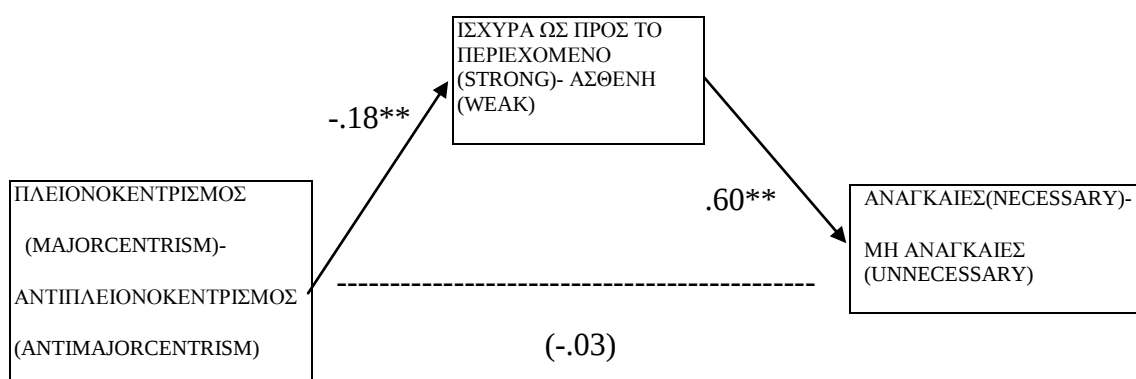
Η σχέση μεταξύ πλειονοκεντρισμού (Majorcentrism) και εφικτότητας (Feasibility) των θέσεων της αποανάπτυξης , διαμεσολαβείται από την ισχύ ως προς το περιεχόμενο. Η έμμεση επίδραση είναι -10 και το διάστημα εμπιστοσύνης κυμαίνεται από -.17 έως-.05. (Γράφημα 7)

Γράφημα 7

Η σχέση μεταξύ πλειονοκεντρισμού (Majorcentrism) και αναγκαιότητας (nesesity) των θέσεων της αποανάπτυξης , διαμεσολαβείται από την ισχύ ως προς το περιεχόμενο. Η έμμεση επίδραση είναι -11 και το διάστημα εμπιστοσύνης κυμαίνεται από -.18 έως -.05 . (Γράφημα 8)

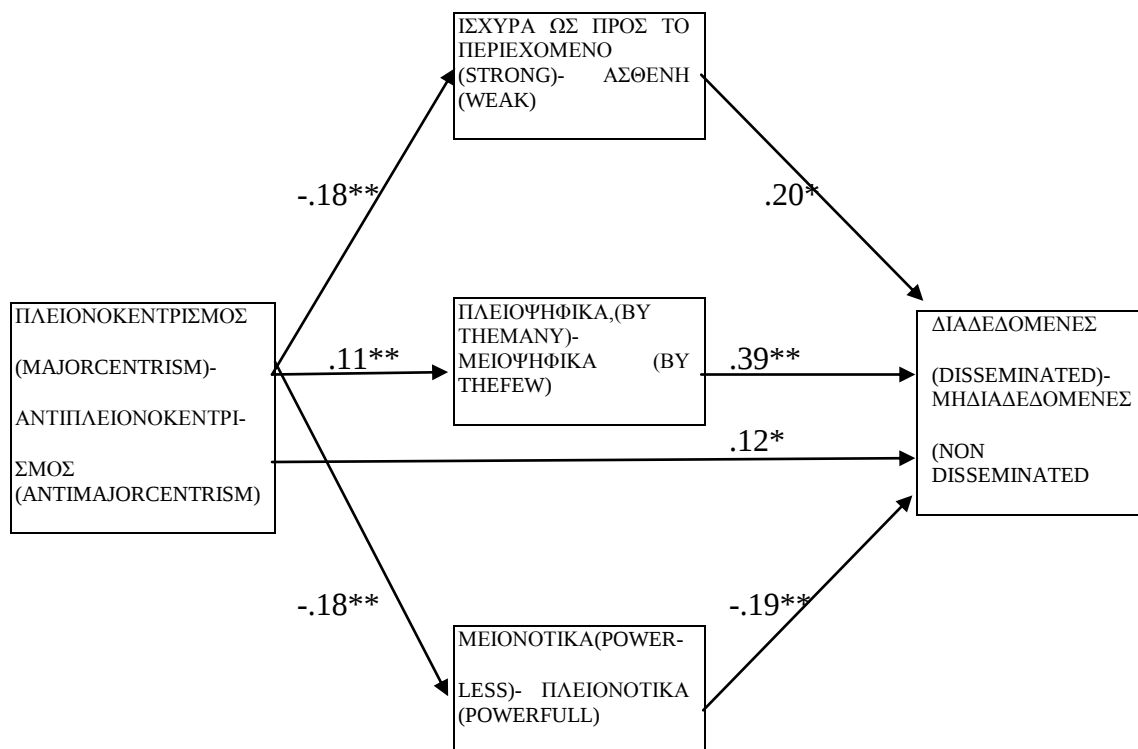
Γράφημα 8

Δε βρέθηκε παρόμοια έμμεση επίδραση για τους παράγοντες «πλειοψηφικώς κοινότοπα» και «μειονοτικά».

Η σχέση όμως μεταξύ πλειονοκεντρισμού προβλέπει την πρόσληψη διάδοσης των θέσεων της αποανάπτυξης τόσο μέσω α) της ισχύος των επιχειρημάτων, με έμμεση επίδραση $-.04$ και διάστημα εμπιστοσύνης $-.08$ έως $-.001$, όσο και μέσω β) της κοινοτοπίας τους με έμμεση επίδραση $.04$ και Δ.Ε $.01$ έως $.09$ καθώς και μέσω γ) του μειονοτικού τους χαρακτήρα με έμμεση επίδραση $.03$ και Δ.Ε $.003$ έως $.08$. Βρέθηκε και άμεση επίδραση $(.12)$ μεταξύ πλειονοκεντρισμού και διάδοσης με διάστημα εμπιστοσύνης από $.009$ έως $.23$ (Γράφημα 9)

Γράφημα 9

Επιμέρους αποτελέσματα

Στη συνέχεια κρίθηκε σκόπιμη μια ενδεδειγμένη μελέτη της αξιολόγησης των επιχειρημάτων της αποανάπτυξης. Για το σκοπό αυτό διενεργήθηκε έλεγχος συσχέτισης μεταξύ των παραγόντων αξιολόγησης των επιχειρημάτων (ισχυρά ως προς το περιεχόμενο, πλειοψηφικώς κοινότοπα, μειονοτικά) με έκαστη κλίμακα αξιολόγησης του έτερου παράγοντα. Όπως αποτυπώνεται στον Πίνακα 9 του παραρτήματος, βρέθηκε ότι η ισχύς του περιεχομένου συσχετίζεται με στατιστική σημαντικότητα, θετικά με αξιολόγηση των επιχειρημάτων ως: συνηθισμένα ($r=.15$,

$p < .05$), ως μειωθηφικά ($r = .17$, $p < .05$), ως μετριοπαθή ($r = -.37$, $p < .01$), και ως μειονοτικά ($r = .34$, $p < .01$) και αρνητικά με την πρόσληψη τους ως συναινετικά ($r = -.22$, $p < .01$). Η κοινοτοπία σχετίζεται θετικά με την αξιολόγηση των επιχειρημάτων: ως βαρετά ($r = .34$, $p < .01$), ως ρεαλιστικά ($r = -.22$, $p < .01$) και ως εύκολα πιστευτά ($r = .39$, $p < .01$) και αρνητικά με τον μειονοτικό χαρακτήρα της πηγής ($r = -.21$, $p < .01$). Περαιτέρω βρέθηκαν θετικές, στατιστικά σημαντικές συσχετίσεις της αξιολόγησης των επιχειρημάτων ως μειονοτικά και της πρόσληψής τους ως κατανοητά ($r = .40$, $p < .01$), ρεαλιστικά ($r = .20$, $p < .01$), πειστικά ($r = .29$, $p < .01$), μειωθηφικά ($r = .39$, $p < .01$), και αρνητικές με την αξιολόγηση τους ως ασθενή ($r = -.24$, $p < .01$), ως βαρετά ($r = -.31$, $p < .01$) και ως συναινετικά ($r = -.26$, $p < .01$), (Πίνακας 10 Παραρτήματος).

Επιπρόσθετα ομαδοποιήθηκαν οι αναπαραστάσεις της πηγής των επιχειρημάτων καθώς και οι χαρακτηρισμοί που της αποδόθηκαν, βάσει ανάλυσης περιεχομένου. Διαπιστώθηκε λοιπόν ότι οι επιμέρους ομάδες, που οι συμμετέχοντες θεωρούν ότι διαδίδουν τα επιχειρήματα, στην πλειονότητα των περιπτώσεων συγκροτούν ευρύτερες κοινωνικές κατηγορίες. Για παράδειγμα, οι μετανάστες, οι άνεργοι, οι πρόσφυγες και οι φτωχοί, συγκροτούν την κατηγορία «Κατώτερα Στρώματα». Κατ' αυτόν τον τρόπο προέκυψαν δέκα δυνατές ομαδοποιήσεις, κοινές για την πρώτη, τη δεύτερη και την τρίτη σειρά επιλογής: Η ευρύτερη αριστερά, οι οικολόγοι, τα κατώτερα, τα μεσαία, τα ανώτερα στρώματα, οι ειδικοί, οι ακτιβιστές, οι αντιεξουσιαστές, οι νέοι, ενώ το κενό αφορά την απουσία απάντησης. Η ίδια διαδικασία ακολουθήθηκε και για τις αξιολογήσεις-χαρακτηρισμούς της πηγής των επιχειρημάτων. Για παράδειγμα οι χαρακτηρισμοί, «ακραίοι, αιθεροβάμονες, ανειλικρινείς, ανόητοι, απόλυτοι, επιπόλαιοι κ.ο.κ», συγκροτούν την κατηγορία «Αρνητικοί ψυχολογιοποιητικοί χαρακτηρισμοί». Έτσι συγκροτήθηκαν οχτώ διακριτές κατηγορίες: Ταυτοτικοί προσδιορισμοί κοινωνικής διαφοροποίησης, αρνητικοί ψυχολογιοποιητικοί χαρακτηρισμοί, θετικοί ή διαφορούμενοι ψυχολογικοί χαρακτηρισμοί, απαξιωτικές αναφορές, θετικές αποδόσεις, αποδόσεις κοινωνικής ισχύος, προσδιορισμοί βασισμένοι σε φιλοσοφικές έννοιες, ενώ και σε αυτήν την περίπτωση, το κενό αφορά την έλλειψη απάντησης. Στους Πίνακες 11 και 12 του Παραρτήματος, παρατίθενται τα ποσοστά για κάθε κοινωνική και εννοιολογική κατηγορία, ανά σειρά απάντησης και σε φθίνουσα σειρά σε ότι αφορά τα ποσοστά που έλαβε κάθε μία από αυτές, στην πρώτη απάντηση.

Τέλος διενεργήθηκε έλεγχος συσχέτισης μεταξύ των διαφορετικών διαστάσεων συνολικής αξιολόγησης των θέσεων, κατά τον οποίο βρέθηκαν στατιστικά σημαντικές θετικές συσχετίσεις μεταξύ εφικτότητας, επιθυμητότητας και αναγκαιότητας των θέσεων, και επιπλέον μεταξύ συχνότητας και εφικτότητας και συχνότητας και διάδοσης, ενώ στατιστικά σημαντική αρνητική συσχέτιση μεταξύ αναγκαιότητας και διάδοσης. (Πίνακας 13 παραρτήματος)

Συζήτηση

Ερμηνεία αποτελεσμάτων

Η παρούσα μελέτη όπως αναλύθηκε εκτενώς στο θεωρητικό μέρος του παρόντος, έχει ως κύριο σκοπό, να επαναφέρει στο προσκήνιο, εγχειριματοποιώντας μεθοδολογικά, την κανονιστική διάκριση τόσο της πηγής του μηνύματος, όσο και του περιεχομένου αυτού και να ελέγξει το ρόλο αυτής της διάκρισης αλλά και του ιδεολογικού προσανατολισμού των κοινωνικών υποκειμένων στη διαδικασία διαμόρφωσης στάσεων και στα φαινόμενα κοινωνικής επιρροής.

Με μια πρώτη ματιά στα αποτελέσματα, φέρεται ότι πράγματι το κίνημα της αποανάπτυξης, συνιστά μειονότητα με όρους κοινωνικού, στάτους, ισχύος και εξουσίας. Κι αυτό φέρεται να αναγνωρίζεται και από την μεγάλη πλειοψηφία των συμμετεχόντων στην έρευνα, καθώς τέσσερεις στους πέντε, αξιολογούν ότι οι θέσεις που αναγνώσθηκαν, διαδίδονται από ομάδες χωρίς εξουσία. Από την άλλη δεν είναι αμελητέο το ποσοστό που έχει αντίθετη εκτίμηση, γεγονός που θα προσπαθήσουμε να ερμηνεύσουμε παρακάτω με τη συνεκτίμηση όλων των στοιχείων της έρευνας.

Από τις παραγοντικές αναλύσεις της αξιολόγησης των επιχειρημάτων προκύπτει ότι οι συμμετέχοντες στην έρευνα, συγκροτούν τις πληροφορίες που συνάγουν από την ανάγνωση των επιχειρημάτων με τρεις διαφορετικούς τρόπους. Αξιολογούν ομοιοτρόπως πληροφορίες που σχετίζονται με την ισχύ του περιεχομένου (πειστικότητα, σθένος, κατανοησιμότητα, ενδιαφέρον, ρεαλισμό), ομαδοποιούν ξεχωριστά πληροφορίες που σχετίζονται με περιφερειακά στοιχεία του μηνύματος (πλειοψηφικότητα, κοινοτοπία, συναινετικότητα, συνήθεια, μετριοπάθεια), ενώ πληροφορίες που αφορούν την ισχύ της πηγής συγκροτούνται επίσης ξεχωριστά. Οι τρεις διαφορετικές αυτές συγκροτήσεις των πληροφοριών, συμβάλλουν, όπως θα δούμε στη συνέχεια με διαφορετικό τρόπο στη συνολική διαμόρφωση στάσης επί των

θέσεων της αποανάπτυξης. Αξίζει στο σημείο αυτό να τονισθεί ότι η αξιολόγηση σθένους, όταν έχουμε να κάνουμε με τα μειονοτικά επιχειρήματα της αποανάπτυξης δεν αφορά μόνο την ισχύ και την δυνατότητα να πείσουν, αλλά επιπλέον τη δυνατότητα τους να κεντρίσουν το ενδιαφέρον του αναγνώστη και τη γείωση του περιεχομένου τους, με την πραγματικότητα.

Το γεγονός ότι δεν υπάρχουν στατιστικά σημαντικές διαφορές, μεταξύ των συνθηκών, ούτε ως προς τους χαρακτηρισμούς των επιχειρημάτων στις διάφορες διαστάσεις, ούτε ως προς τη συνολική αξιολόγηση των θέσεων, παρέχει ενδείξεις ότι η επιχειρηματολογία της αποανάπτυξης προσλαμβάνεται και αξιολογείται με τον ίδιο τρόπο, παρά τις επιμέρους θεματικές διαφοροποιήσεις. Αξίζει να σημειωθεί όμως ότι έστω κι αν οι διαφοροποιήσεις είναι στατιστικά μη σημαντικές, τα επιχειρήματα της συνθήκης «Περιβαλλοντικά- Κοινωνικά Προτάγματα Αποανάπτυξης» προσλαμβάνονται ως πιο μειονοτικά και οι θέσεις της ως πιο αναγκαίες, ενώ ταυτόχρονα οι κλίμακες αξιολόγησης των επιχειρημάτων αυτής της συνθήκης παρουσιάζουν όπως είδαμε και τη μεγαλύτερη εσωτερική συνέπεια.

Τα ιδεολογικά προφίλ των συμμετεχόντων σκιαγραφήθηκαν, βάση των συσχετίσεων μεταξύ των βασικών ιδεολογικών μεταβλητών μας, δηλαδή του πλειονοκεντρισμού και της αποπολιτικοποίησης, με τα υπόλοιπα ιδεολογικά χαρακτηριστικά του pre-test. Πρόκειται όπως φαίνεται για δύο ανεξάρτητες μεταξύ τους ιδεολογικές διαστάσεις, , οι οποίες όπως φαίνεται συγκροτούν διαφορετικά, αλλά μάλλον συμπληρωματικά ιδεολογικά προφίλ, γεγονός που δικαιώνει την επιλογή μας για ανεξάρτητο μεταξύ τους χειρισμό. Αμφότερες οι ιδεολογικές μας διαστάσεις συνδέονται με ιδεολογικά χαρακτηριστικά που παραπέμπουν στο συντηρητισμό, με περισσότερο εμφανή τον ατομικισμό για την μεν αποπολιτικοποίηση (που σχετίζεται με χαμηλότερη ενσυναίσθηση και πίστη στη συλλογικότητα, μικρότερη δυσκολία απόκτησης αγαθών, μεγαλύτερο αίσθημα κινδύνου και υψηλότερη πρόσληψη του συστήματος ως σταθερό) και λιγότερο ή πιο ορθά υπόρρητα, για τον πλειονοκεντρισμό (που σχετίζεται με μικρότερη ανάγκη προσωπικού καθορισμού της μοίρας και υψηλότερο αντιμειονοκεντρισμό, μεγαλύτερη ικανοποίηση από τη ζωή και πίστη στην κοινωνική κινητικότητα). Οι συγκρίσεις μέσω των όρων παρέχουν ενδείξεις ότι χαμηλότερα σκορ στις κλίμακες αποπολιτικοποίησης και πλειονοκεντρισμού , αφορούν κατά κύριο λόγο αριστερούς, ενώ υψηλότερα σκορ, ως επί το πλείστον δεξιούς και αρνούμενους να τοποθετηθούν.

Μετά τα παραπάνω κι αφού έχει διευκρινιστεί ότι χαμηλές τιμές στις δύο ιδεολογικές μεταβλητές , αφορούν πιο προοδευτικούς, περισσότερο πολιτικοποιημένους και μάλλον αντικομφορμιστές συμμετέχοντες, μπορούμε να συνάγουμε το συμπέρασμα ότι οι βασικές μας υποθέσεις επαληθεύθηκαν. Αναλύοντας τα αποτελέσματα των διαμεσολαβήσεων προκύπτει ότι τόσο οι πιο πολιτικοποιημένοι, όσο και οι λιγότερο πλειονοκεντρικοί (αντιπλειονοκεντρικοί), αποδέχονται περισσότερο της θέσεις της αποανάπτυξης και στις τρεις διαστάσεις δηλαδή της επιθυμητότητας, της εφικτότητας και της αναγκαιότητας, και μάλιστα αυτό συμβαίνει μέσω της θετικότερης αξιολόγησης ισχύος του περιεχομένου των επιχειρημάτων. Αντίστροφα, οι πιο αποπολιτικοποιημένοι και οι πιο πλειονοκεντρικοί υιοθετούν αρνητικότερες στάσεις για τα μειονοτικά επιχειρήματα της αποανάπτυξης, μέσω αρνητικής πρόσληψης της ισχύος του περιεχομένου τους.

Το παραπάνω δείχνει ότι η ισχύς του περιεχομένου, ειδικά όταν αφορά αντιδημοφιλείς, θέσεις που αμφισβητούν την κυρίαρχη ιδεολογία, δεν είναι μια σταθερά όπως αφήνουν να εννοηθεί οι Petty, R. E και Cacioppo, J. T. καθώς και οι έτεροι ερευνητές που χρησιμοποίησαν τη μέθοδο του quality effect, και του διαχωρισμού των επιχειρημάτων σε ισχυρά και ασθενή, ως δείκτη επεξεργασίας ή μη του μηνύματος, σαν να πρόκειται για μια ιδιότητα που έχουν αφ' εαυτών , και όχι ως προϊόν ιδεολογικής σύγκρουσης. Έχουμε ενδείξεις δηλαδή ότι όχι μόνο η «ποιότητα-ισχύς των επιχειρημάτων» είναι ευμετάβλητη ανάλογα με τον ιδεολογικό προσανατολισμό του δέκτη του μηνύματος, αλλά και ότι η διαφοροποιημένη πρόσληψη της ισχύος, επιδρά στη διαμόρφωση της τελικής στάσης, δρώντας διαμεσολαβητικά στη σχέση μεταξύ ιδεολογίας και αποδοχής ή απόρριψης της θέσης. Με βάση τα παραπάνω δεν θα ήταν αβάσιμη η υπόθεση ότι η ιδεολογικά διαφοροποιημένη πρόσληψη της ισχύος ενδεχομένως παίζει σημαντικό ρόλο και στις διαδικασίες της κοινωνικής επιρροής, όταν η πηγή του μηνύματος είναι μειονοτική με όρους εξουσίας και το περιεχόμενο του μηνύματος αντιδημοφιλές και σε σύγκρουση με το κυρίαρχο status-quo.

Αυτό σε καμία περίπτωση δε σημαίνει ότι οι πληροφορίες που αφορούν τα περιφερειακά χαρακτηριστικά του μηνύματος, ή οι πληροφορίες σχετικά με την ισχύ της πηγής, δε συνεισφέρουν στη γενικότερη κρίση των συμμετεχόντων. Κι αυτό καθώς είδαμε ότι όταν οι συμμετέχοντες καλούνται να εκτιμήσουν το βαθμό διάδοσης των θέσεων, το πράττουν επίσης ανάλογα με τον ιδεολογικό

προσανατολισμό τους, μέσω διαφοροποιημένων αξιολογήσεων τέτοιου είδους πληροφοριών. Ειδικότερα η προσλαμβανόμενη ισχύς- εξουσία της πηγής διαμεσολαβεί τη σχέση μεταξύ ιδεολογίας (πλειονοκεντρισμού- αποπολιτικοποίησης) και εκτίμησης διάδοσης. Τόσο οι περισσότεροι αποπολιτικοποιημένοι όσο και οι περισσότεροι πλειονοκεντρικοί, θεωρούν τις θέσεις της αποανάπτυξης πιο διαδεδομένες, μέσω της πρόσληψης τους ως λιγότερο μειονοτικές. Οι συμμετέχοντες δηλαδή στην έρευνα αναγνωρίζουν ότι η διάδοση των θέσεων επηρεάζεται από την εξουσία της πηγής. Ως πιο διαδεδομένες επίσης, θεωρούν τις θέσεις της αποανάπτυξης, οι περισσότεροι πλειονοκεντρικοί είτε απ' ευθείας χωρίς τη διαμεσολάβηση κάποιας αξιολόγησης, είτε μέσω της πρόσληψης των θέσεων ως περισσότεροι πλειοψηφικές-κοινότητες. Αντίστροφα αποτελέσματα όμως παρατηρούμε όταν η σχέση πλειονοκεντρισμού- διάδοσης διαμεσολαβείται από την ισχύ του περιεχομένου. Οι συμμετέχοντες με υψηλότερο πλειονοκεντρισμό προσλαμβάνουν τις θέσεις της αποανάπτυξης ως λιγότερο διαδεδομένες μέσω της πρόσληψης του περιεχομένου των επιχειρημάτων ως λιγότερο ισχυρό. Συνοψίζοντας μπορούμε να συνάγουμε μια γενικότερη υπόθεση, αν οι θέσεις της αποανάπτυξης είναι διαδεδομένες για τους πλειονοκεντρικούς συμμετέχοντες αυτό συμβαίνει γιατί είναι κοινότητες και διαδίδονται από ομάδες με εξουσία. Όταν όμως λαμβάνεται υπ' όψιν η ισχύς του περιεχομένου, από τους πλέον πλειονοκεντρικούς συμμετέχοντες, τότε μειώνεται και η εκτιμώμενη διάδοση των θέσεων.

Στο σημείο αυτό είναι σκόπιμο να σημειώσουμε ότι η προσλαμβανόμενη διάδοση αφορά τις άρρητες θεωρίες επιρροής. Οι συμμετέχοντες δηλαδή εκτιμούν κατά κάποιο τρόπο τους λόγους για τους οποίους θεωρούν ότι τα επιχειρήματα της αποανάπτυξης, έχουν αποκτήσει απήχηση.

Στον έλεγχο των υποθέσεων μας, εκτιμάται ότι συνεισφέρουν σημαντικά και τα αποτελέσματα των συσχετίσεων των αξιολογήσεων των επιχειρημάτων, με τους τρεις παράγοντες, και ιδιαίτερα με την ισχύ ως προς το περιεχόμενο. Η ισχύς των μειονοτικών λοιπόν επιχειρημάτων της αποανάπτυξης σχετίζεται εύλογα με την αξιολόγηση τους ως συνηθισμένα, και μετριοπαθή. Ωστόσο εξαιρετικό ενδιαφέρον παρουσιάζει χωρίς να εκπλήσσει η συσχέτιση της ισχύος του περιεχομένου τους με την αξιολόγηση ως μειονοτικά (διαδιδόμενα από ομάδες χωρίς εξουσία), μειοψηφικά, και συγκρουσιακά. Μια εξαιρετικού ενδιαφέροντος ένδειξη, που χρήζει περαιτέρω ανάλυσης, ότι ο λόγος που είναι αμιγώς μειονοτικός, δηλαδή καθιστά ξεκάθαρό τον

μειονοτικό χαρακτήρα της πηγής, τον μειοψηφικό χαρακτήρα του μηνύματος και διατηρεί υψηλή συγκρουσιακότητα, δεν είναι κατ' ανάγκην ασθενής, αλλά μάλλον το αντίθετο. Σχετίζεται με αύξηση της ισχύος της επιχειρηματολογίας, που κι αυτή με τη σειρά της επιδρά στην διαμόρφωση της στάσης για το ζήτημα. Τα παραπάνω ενισχύονται αν λάβουμε υπ' όψιν και τις υπόλοιπες συσχετίσεις της μειονοτικής αξιολόγησης. Η αύξηση της διακριτότητας του μειονοτικού χαρακτήρα του επιχειρήματος δε φέρεται να έχει αρνητικές επιπτώσεις καθώς συνδέεται με αυξημένη κατανόηση, πειστικότητα, ισχύ, ενδιαφέρον, ρεαλισμό, συγκρουσιακότητα και μειοψηφικότητα του μηνύματος.

Εξίσου ενδιαφέροντα ευρήματα μας επιφυλάσσει η ερμηνεία των αποτελεσμάτων που αφορούν τις αναπαραστάσεις της πηγής, με όρους ταυτοτικούς αλλά και αξιολογικούς. Σε ότι αφορά το πρώτο σκέλος, της ταυτότητας της πηγής, φαίνεται ότι το κίνημα της αποανάπτυξης στερείται, μιας διακριτής, ομογενοποιημένης ταυτότητας, στη συνείδηση των δεκτών της επιχειρηματολογίας της. Ρευστότητα χαρακτηρίζει την ταυτοτική αναπαράσταση της πηγής των θέσεων οι οποίες αποδίδονται σε συλλογικά υποκείμενα, ακόμη κι αντιπαραθετικά μεταξύ τους, που συγκροτούνται με όρους πολιτικούς (ευρύτερη αριστερά, αντιεξουσιαστές) ταξικούς (άνωτερα, μεσαία, χαμηλά στρώματα), κοινωνικής πρακτικής (οικολόγοι, ακτιβιστές), γνώσης του αντικειμένου (ειδικοί) και ηλικιακούς (νέοι). Με βάση τα παραπάνω συνάγεται ότι όταν ο δέκτης του μηνύματος καλείται να ταυτοποιήσει θέσεις των οποίων η «κηδεμονία», δεν είναι ξεκάθαρη, το πράττει, με αποδόσεις σε ήδη γνώστες και περισσότερο οικείες, κοινωνικές κατηγορίες.

Συνδυαστικά με τα ευρήματα των διαμεσολαβήσεων, εξαιρετικό ενδιαφέρον παρουσιάζει η επιμονή σεβαστής μερίδας των υποκειμένων να αποδίδουν τις θέσεις σε ομάδες με μεγάλη ή με κάποια εξουσία. Ποσοστό ανάλογο με αυτό που αποδίδει τις θέσεις της αποανάπτυξης σε ομάδες με εξουσία, στην αντίστοιχη κλίμακα, πράττει το ίδιο και στην δοκιμασία της ταυτοποίησης της πηγής (23% περίπου κατά την πρώτη μέτρηση, κάνει αποδόσεις, σε ανώτερα στρώματα, μεσαία στρώματα και ειδικούς).

Θα μπορούσε να λεχθεί ότι αυτό συμβαίνει γιατί τόσο οι πλειονοκεντρικοί όσο και οι αποπολιτικοποιημένοι συμμετέχοντες, δυσκολεύονται να αναγνωρίσουν την ταυτότητα της πηγής, λόγω ελλιπούς πληροφόρησης, που ανακύπτει από την

μειωμένη ενασχόληση με τα ζητήματα της πολιτικής. Ωστόσο η συστηματικότητα με την οποία παρατηρείται σε πολλαπλές μετρήσεις η διαφοροποιημένη πρόσληψη της εξουσίας της πηγής αλλά και των περιφερειακών χαρακτηριστικών των μηνυμάτων, από τους προαναφερόμενους συμμετέχοντες και μάλιστα προς την ίδια κατεύθυνση, μας επιτρέπει να υποθέσουμε ότι στην πραγματικότητα αυτό συμβαίνει, σε μια σκόπιμη ή λιγότερο συνειδητή προσπάθεια, απαλοιφής της σύγκρουσης. Οι ομάδες που προπαγανδίζουν την αποανάπτυξη, είναι ομάδες που στέκονται με τη στάση τους απέναντι στην κυρίαρχη ιδεολογία, ζουν σε οικοκοινότητες, υπερασπίζονται με το υπόδειγμα τους την απλότητα και τη συλλογική λήψη των αποφάσεων, στέκονται κριτικά απέναντι στο κυρίαρχο φαντασιακό και επιδιώκουν τον ανθρωπολογικό και κοινωνικό μετασχηματισμό, έχοντας στη διάθεση τους λιγοστούς πόρους, τους οποίους μοιράζονται. Οι θέσεις τους ομοίως, είναι συγκρουσιακές αφού υπερασπίζονται διαφορετικές αξίες από αυτές που είναι πρωταρχικές και λίγο πολύ δεδομένες, στις δυτικές τουλάχιστον κοινωνίες. Τέτοιες αξίες είναι η συμβιωτικότητα, η αυτονομία, η φροντίδα, το δικαίωμα της γης να αναγεννιέται. Όταν αποδίδονται εξουσιαστικά χαρακτηριστικά στις ομάδες αυτές ή όταν ο λόγος τους τείνει να θεωρείται κοινότοπος ή πλειοψηφικός, τότε στερείται από τις ομάδες αυτές, το βασικότερο ίσως όπλο που έχουν στη διάθεση τους, για να αποσπάσουν την προσοχή της κοινής γνώμης στο περιεχόμενο των θέσεων τους, τη δυνατότητα δηλαδή έγερσης σύγκρουσης ενώ ταυτόχρονα αφήνονται να εμφιλοχωρήσουν κίνητρα στη διάδοση των θέσεων αυτών.

Για την οικοδόμηση της παραπάνω υπόθεσης θα αξιοποιήσουμε και μέρος των αποτελεσμάτων από την αξιολόγηση της πηγής, καθώς ίδιο ποσοστό περίπου (22.8 %) χρησιμοποιεί «απαξιωτικούς» ή ψυχολογιοποιητικούς αρνητικούς χαρακτηρισμούς για να περιγράψει την πηγή. Οι «απαξιωτικοί» χαρακτηρισμοί αφορούν κυρίως άγνοια, εξάρτηση και ευτελή κίνητρα της πηγής.

Ο ισχυρισμός μας είναι ότι τόσο η απαξίωση όσο και η ψυχολογιοποίηση, λειτουργούν προς την ίδια κατεύθυνση, στην εγκαθίδρυση ενός δεσμού, δηλαδή μεταξύ των θέσεων που υπερασπίζεται στην περίπτωση μας η επιλεγείσα μειονότητα, και των ψυχολογικών της χαρακτηριστικών (Papastamou, S. Mugny, G. & Kaizer, C. 1980), ή την έλλειψη αξίας και δεξιοτήτων της πηγής. Σε κάθε περίπτωση δηλαδή αποτελεί μια προσπάθεια απόδοσης των θέσεων σε υποκειμενικούς παράγοντες,

γεγονός που ανακόπτει, την επιρροή του μηνύματος, πιθανώς σε συνδυασμό ή παράλληλα με τις διαδικασίες που υποθέσαμε ότι απαλείφουν τη σύγκρουση. .

Τέλος, παρότι οι μηχανισμοί που εμπλέκονται στην συνολική αξιολόγηση των θέσεων, είναι ίδιοι και για τις τρεις αξιολογικές διαστάσεις που επιλέξαμε για τη μέτρηση των στάσεων της αποανάπτυξης (εφικτότητα, επιθυμητότητα, αναγκαιότητα), ωστόσο οι σημαντικές διαφοροποιήσεις των μέσων όρων μεταξύ τους φέρεται να δικαιώνουν την επιλογή μας να τις εντάξουμε ως ξεχωριστά εργαλεία μέτρησης στάσης. Ενδιαφέρον μάλιστα παρουσιάζει ότι η επιθυμητότητα των θέσεων της αποανάπτυξης τοποθετείται περίπου στο μέσο, μεταξύ εφικτότητας και αναγκαιότητας.

Περιορισμοί και προτάσεις για μελλοντική έρευνα

Η παρούσα έρευνα φιλοδοξεί να είναι το πρώτο μόνο μέρος, μιας σειράς ερευνών που γενικότερο σκοπό έχουν τη συγκριτική μελέτη της κοινωνικής επιρροής του μειονοτικού με κανονιστικούς όρους κινήματος της αποανάπτυξης και του πλειονοτικού, επίσης με ιδεολογικούς όρους, συστήματος της αποανάπτυξης. Κύριος σκοπός λοιπόν, ήταν να αξιοποιηθεί κυρίως για τη στάθμιση των επιχειρημάτων, που θα χρησιμοποιηθούν σε έρευνες επιρροής, και να ελεγχθεί όσο είναι δυνατόν η λειτουργία των κανονιστικών κριτηρίων που θεωρούμε ότι έχουμε εισάγει. Έτσι, έχει τον βασικό περιορισμό ότι δεν αποτελεί έρευνα επιρροής, ώστε να μπορούν τα ευρήματα της, να συγκριθούν με τις βασικές έρευνες που αναφέρθηκαν στο θεωρητικό μέρος.

Ο κανονιστικός χαρακτήρας της πηγής μετριέται με μία μόνο κλίμακα, που αφορά την εξουσία, γεγονός που μειώνει την εγκυρότητα της μέτρησης, ενώ θα μπορούσε η αξιολόγηση να αφορά και άλλες κανονιστικές διαστάσεις, όπως είναι ο πλούτος, η γνώση, η θεσμική της δύναμη. Το ίδιο ισχύει και για τον κανονιστικό χαρακτήρα του περιεχομένου, που θα μπορούσε να αξιολογηθεί και σε διαστάσεις που αφορούν τον αντισυμβατικό , αντικομφορμιστικό ή ριζοσπαστικό του χαρακτήρα. Επιπλέον θα έδινε περαιτέρω πληρότητα η μέτρηση των συναισθημάτων που προκαλεί η εν λόγω επιχειρηματολογία, ιδίως όσον αφορά το φόβο, την απειλή, την ανησυχία, για ενίσχυση της υπόθεσης περί απόπειρας μείωσης του συγκρουσιακού χαρακτήρα, από συγκεκριμένα υποκείμενα.

Όλα τα παραπάνω δεν κατέστη εφικτό να ενσωματωθούν στα ερωτηματολόγια καθώς θεωρήθηκε, αφενός μεν ότι ήδη η συμπλήρωση τους απαιτούσε αρκετό χρόνο (περί τα είκοσι λεπτά) και ενέργεια (λόγω της εξειδικευμένης σε κάποιες περιπτώσεις γλώσσας), αφετέρου ότι τα παραπάνω έχουν τεκμηριωθεί επαρκώς θεωρητικά.

Για τους ίδιους λόγους δεν ενσωματώθηκαν στο pre-test, περαιτέρω ιδεολογικές διαστάσεις όπως ο προσανατολισμός κοινωνικής κυριαρχίας (Pratto, F. Sidanius, J., Stallworth, L. M. & Malle, B.F. 1994) ή ο αυταρχισμός η παραδοσιοκρατία και ο συντηρητισμός (Duckitt, J. Bizumic, B., Krauss, S.W. & Heled, E., 2010). Εκτιμούμε όμως ότι θα λειτουργούσαν με παρόμοιο τρόπο με την αποπολιτικοποίηση και τον πλειονοκεντρισμό απ' τη στιγμή που αφορούν κατά τη γνώμη μας διαφορετικούς τρόπους διάκρισης προοδευτισμού και συντηρητισμού.

Σε μελλοντικές έρευνες όμως και προκειμένου να ελεγχθεί κατά το δυνατόν η έννοια του κυρίαρχου φαντασιακού κοινωνιοψυχολογικά, θεωρείται απαραίτητο να μελετηθούν ιδεολογικές διαστάσεις που αφορούν τον βαθμό αντίληψης της κοινωνίας και της ιστορίας ως ανθρώπινες φαντασιακές δημιουργίες και όχι ως αποτέλεσμα αδήριτων ιστορικών νόμων (Καστοριάδης, Κ., & Χαλικιάς, Σ., 2008). Η προσλαμβανόμενη αυτονομία ή ετερονομία των υποκειμένων, θεωρούμε ότι μπορούν να έχουν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση στάσεων, όταν το υπό διαμόρφωση περιεχόμενο, είναι φορτισμένο κανονιστικά.

Επίσης θεωρούμε ότι η σύγκριση των αποτελεσμάτων μας με αυτά που θα προκύψουν από μια σχεδιασμένη έρευνα με τον ίδιο τρόπο, στην ίδια ακριβώς θεματική, αλλά από την πλειονοτική της, με κανονιστικούς όρους πλευρά -που θα αφορά δηλαδή την αξιολόγηση της πηγής, των επιχειρημάτων και τη μέτρηση των στάσεων για την ανάπτυξη- θα δώσει τη δυνατότητα να ελεγχθεί αν πράγματι είναι ίδιοι ή διαφορετικοί οι μηχανισμοί επεξεργασίας και διαμόρφωσης στάσεων σε έργα γνώμης μεταξύ μειονοτικών και πλειονοτικών μηνυμάτων. Περαιτέρω κρίνεται απαραίτητη η αξιοποίηση του σταθμισμένου υλικού σε έρευνες επιρροής, σε άμεσο και έμμεσο επίπεδο, και με οργάνωση συνόλων επιχειρημάτων, ανάλογα με το βαθμό σθένους, συγκρουσιακότητας κ.ο.κ. Ως έμμεσες μετρήσεις επιρροής σε ένα τέτοιο εγχείρημα θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν οι στάσεις για την αλληλέγγυα οικονομία, την επιστροφή στην ύπαιθρο, τις οικοκοινότητες και τον οικοκοινοτισμό,

τον οικοσοσιαλισμό, και την τοπικοποίηση, με την έννοια ότι είναι συνδεδεμένες με τη θεματική της αποανάπτυξης, χωρίς να ταυτίζονται μαζί της.

Με βάση τη θεωρία μπορούμε να υποθέσουμε ότι θα είναι τελείως διαφορετικοί οι μηχανισμοί που εμπλέκονται τόσο στη διαμόρφωση στάσεων όσο και στις διαδικασίες επιρροής.

Τέλος για να ελεγχθεί η οικολογική εγκυρότητα των αποτελεσμάτων μας, θα ήταν απαραίτητη η συγκριτική μελέτη τους, με αυτά ερευνών που αφορούν τη διαμόρφωση στάσεων ή την επιρροή, θέσεων που επίσης αμφισβητούν την κυρίαρχη ιδεολογία ή το κυρίαρχο φαντασιακό. Ιδέες που θέτουν υπό αμφισβήτηση αναπαραστάσεις που είναι ηγεμονικές στις δυτικές κοινωνίες όπως είναι ο σπισισμός ή ειδισμός, ο ορθολογισμός, ο κοινοβουλευτισμός, κ.α.

Γενικά Συμπεράσματα

Από την παρούσα έρευνα ανέκυψαν σημαντικές ενδείξεις σχετικά με τον κρίσιμο και πολυεπίπεδο ρόλο της ιδεολογίας. Τα αποτελέσματα της παρούσας εργασίας, αποτελούν ξεκάθαρο σήμα κινδύνου για τις πιθανές διαστρεβλώσεις, παρανοήσεις ή και συγκαλύψεις που φέρεται να προκαλεί ο παραγκωνισμός του ιδεολογικού στοιχείου τόσο από το μεθοδολογικό σχεδιασμό, όσο και από την ερμηνεία των διαδικασιών κοινωνικής επιρροής, ειδικά από τη στιγμή που το πεδίο της σχετικής μελέτης αποικιοποιήθηκε, από τους γειτονικούς κλάδους της πειθούς και της μελέτης αλλαγής στάσης (Papastamou et al. , 2017).

Σε ότι αφορά το σχεδιασμό, αναδείχθηκε θεωρούμε, ο ρόλος που παίζει η εγχειρηματοποίηση του αντικανονιστικού χαρακτήρα του μηνύματος. Τα αποτελέσματα μας, δηλαδή η συστηματικά διαφοροποιημένη αξιολόγηση του περιεχομένου των θέσεων της αποανάπτυξης και η συνεπακόλουθη ανομοιογένεια των στάσεων ανάλογα με την ιδεολογικό προσανατολισμό των συμμετεχόντων, είναι απότοκο της σχέσης του μηνύματος με το κανονιστικό πλαίσιο. Τα συντηρητικά υποκείμενα, έχει αναδειχθεί ότι επιθυμούν τη διατήρηση του υφιστάμενου πλαισίου και είναι λογικό να αντιμετωπίζουν με σκεπτικισμό ή να διάκεινται ανοιχτά απέναντι σε θέσεις και ομάδες που επιδιώκουν την κοινωνική αλλαγή (Stankov, L., 2017).

Η ιδεολογία των συμμετεχόντων, με βάση όσα προέκυψαν από την παρούσα μελέτη, καθορίζει τόσο την αξιολόγηση του μηνύματος όσο και τη στάση επί των θέσεων της αποανάπτυξης, στην κατεύθυνση μάλιστα που «ορίζει» η αντιθετική σχέση των θέσεων με το κυρίαρχο, κατεστημένο και ευρέως αποδεκτό, αξιακό πλαίσιο.

Τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας μπορούν να συνηγορήσουν υπέρ κάποιου εκ των μοντέλων κοινωνικής επιρροής-πειθούς που αναλύθηκαν στο θεωρητικό μέρος του παρόντος πονήματος; Σίγουρα για ένα τέτοιο εγχείρημα είναι απαραίτητη η συνεκτίμηση των αποτελεσμάτων από τις προταθείσες μελλοντικές έρευνες. Μια σύνοψη όμως των αποτελεσμάτων της παρούσας μπορεί να δώσει σημαντικά στοιχεία και κάποιες πρώτες απαντήσεις. Αρχικά εκτιμούμε ότι έχει αναλυθεί επαρκώς θεωρητικά, το γιατί το περιεχόμενο των επιχειρημάτων της αποανάπτυξης θεωρείται μειονοτικό με όρους κανονιστικούς, και το ίδιο ισχύει και για την πηγή. Αυτό επαληθεύεται και από τα ευρήματά μας, καθώς τα επιχειρήματα αξιολογήθηκαν ως αρκετά συγκρουσιακά και σε μεγάλο βαθμό ως διαδιδόμενα από ομάδες χωρίς εξουσία και από μειοψηφικές ομάδες. Περαιτέρω ο μηχανισμός που διαμεσολαβεί τη σχέση ιδεολογίας (αποπολιτικοποίησης και πλειονοκεντρισμού) και διαμόρφωσης στάσης, είναι η αξιολόγηση της ισχύος του περιεχομένου, γεγονός συμβατό, τόσο με την ενεργοποίηση κεντρικής οδού επεξεργασίας, όσο και με την διαδικασία γνωστικής επικύρωσης. Όμως τόσο: α) ο ρόλος που φέρεται να παίζει η ιδεολογική κατεύθυνση του μηνύματος σε σχέση με την ιδεολογία των συμμετεχόντων β) η θετική συσχέτιση της ισχύος του περιεχομένου με τον μειονοτικό-μειοψηφικό χαρακτήρα (τόσο με αριθμητικούς όσο και με κανονιστικούς όρους) της πηγής, όσο και με τη συγκρουσιακότητα του περιεχομένου, γ) η συστηματική παρατηρούμενη τάση μείωσης της σύγκρουσης τόσο μέσω της πρόσληψης του περιεχομένου ως κοινότοπου, και της πηγής ως περισσότερο εξουσιαστικής που παρατηρείται για τους πιο πλειονοκεντρικούς και αποπολιτικοποιημένους συμμετέχοντες, και δ) η διαπιστούμενη απόπειρα ψυχολογιοποίησης ή απαξίωσης της πηγής, μοιάζουν περισσότερο συμβατά με όσα γνωρίζουμε από τη θεωρία μεταστροφής. Ακολουθώντας το θεωρητικό συλλογισμό του Moscovici, S. και συνεργατών (Moscovici, S. et al. 1985), τα υποκείμενα μας έρχονται σε επαφή με τις θέσεις της αποανάπτυξης, που αποτελούν μειονοτικές θέσεις, γεγονός που εγείρει σύγκρουση και διάθεση απόρριψης. Η επιμονή όμως της

μειονότητας,, που εν προκειμένω θα μπορούσε να θεωρηθεί η εκτενής και συνεκτική της επιχειρηματολογία, οδηγεί τον δέκτη να αναρωτηθεί σχετικά με το γιατί η μειονότητα βλέπει και σκέφτεται με αυτόν τον τρόπο, με αποτέλεσμα να αλλάζει στάση, χωρίς να έχει επίγνωση της αλλαγής αυτής, εμπλεκόμενος σε μια διαδικασία *επικύρωσης* ή αξιολόγησης της ισχύος του περιεχομένου .Παράλληλα αναπτύσσονται στρατηγικές αντίστασης στην μειονοτική επιρροή, όπως πρακτικές αλλοίωσης ή μείωσης των συγκρουσιακών στοιχείων, ψυχολογιοποίηση και απαξίωση της πηγής. Λαμβάνοντας όμως υπ' όψιν ότι οι στρατηγικές αυτές αφορούν κατά βάση συντηρητικούς συμμετέχοντες, εκτιμούμε ότι με περαιτέρω ερευνητική ενίσχυση είναι δυνατόν να τεκμηριωθεί ότι τόσο η πολιτικοποίηση όσο και η αμφισβήτηση του πλειονοκεντρισμού μπορούν να εμποδίσουν , να ανασχέσουν ή να δυσχεράνουν το έργο των στρατηγικών αντίστασης στη μειονοτική επιρροή.

Η επιβεβαίωση των παραπάνω χρήζει περαιτέρω ερευνητικής τεκμηρίωσης την οποία θα αποπειραθούμε με τη μελλοντική συνέχιση της παρούσας έρευνας και με τον τρόπο που αναφέρθηκε παραπάνω.

Από την παρούσα έρευνα όμως αυτό που μπορούμε με σχετικά ασφαλή τρόπο να συνάγουμε είναι ότι ανακύπτουν σημαντικές επιφυλάξεις στην διάκριση μεταξύ ισχυρών και ασθενών επιχειρημάτων, ως ιδιότητες που έχουν αφ' εαυτών, και συνεπακόλουθα της εγχειρηματοποίησης της επίδρασης ποιότητας, ως μέσο μέτρησης της επεξεργασίας του μηνύματος, ειδικά όταν οι θέσεις *έχουν αντικανονιστική φόρτιση, διότι σε αυτήν την περίπτωση η διάκριση της ισχύος διαμεσολαβεί τη σχέση ιδεολογίας και διαμόρφωσης στάσης.*

Με βάση τα παραπάνω φέρεται να δικαιώνεται η υπόθεση , ότι η διάκριση των επιχειρημάτων σε ισχυρά και ασθενή, πειστικά και μη πειστικά, είναι αφενός μεν φτωχή, αφετέρου ταυτολογική. Η διάψευση αυτής της διάκρισης, που χρήζει βέβαια περαιτέρω ερευνητικής τεκμηρίωσης, έχει μεγάλη θεωρητική και πρακτική σημασία.

Τα επιχειρήματα , οι θέσεις, οι αιτιάσεις είναι πολιτισμικά παράγωγα. Ως τέτοια, η απόκτηση και η απώλεια ισχύος τους δεν μπορεί παρά να είναι αποτέλεσμα ζυμώσεων, αγώνων και συγκρούσεων, που λαμβάνουν χώρα εντός συγκεκριμένων κοινωνικών και ιστορικών πλαισίων. Η εκτόπιση της σύγκρουσης από τη μελέτη, ενισχύει την αντικειμενοποίηση του κοινωνικού γίνεσθαι.

Στη συγκεκριμένη περίπτωση, η αντικειμενοποίηση της ισχύος των επιχειρημάτων, έχει ως αποτέλεσμα την αγνόηση του συγκεκριμένου ιστορικού κοινωνικού πλαισίου εντός του οποίου αρθρώνονται και τη συσκότιση των πραγματικών κοινωνικών αντιφάσεων και ασυμμετριών που τους προσδίδουν ή τους αφαιρούν ισχύ. Αν πράγματι ίσχυε, με τρόπο μη μεταλλάξιμο, η παραπάνω διάκριση, ισχυρού-ασθενούς θα βρισκόμασταν μπροστά σε μια ανυπέρβλητη δυσκολία: Να εξηγήσουμε όλες εκείνες τις στιγμές, ή περιόδους καλύτερα, της ανθρώπινης ιστορίας, που θέσεις αντιδημοφιλείς, ομάδων χωρίς εξουσία, αποκτούν δεισδυτικότητα και ενίοτε γίνονται κυρίαρχες. Πόσο ισχυρές ήταν οι αιτιάσεις για οχτάωρη εργασία, στην Αμερική των τελών του προπερασμένου αιώνα, ή ο λόγος για τα δικαιώματα των μαύρων, των γυναικών και των ομοφυλόφιλων στις αρχές και τα μέσα του περασμένου αιώνα και πόσο αδιαπραγμάτευτα φαντάζουν σήμερα σε πολλές χώρες του δυτικού κόσμου; Αν ίσχυε η παραπάνω διάκριση, με τρόπο τελεσίδικο και αμετάβλητο, θα ισοδυναμούσε με καταδίκη για όλες τις μειονότητες που αγωνίζονται πανταχού στον κόσμο για κοινωνική αλλαγή. Καταδίκη είτε να υιοθετήσουν το λόγο των ισχυρών, είτε να ηττηθούν στο πεδίο της ιδεολογικής διαπάλης.

Αυτή ή έρευνα μας δίνει κάποιες ενδείξεις ότι τα όπλα τους δεν είναι βουβά

“The world we want to transform has already been worked on by history and is largely hollow. We must nevertheless be inventive enough to change it and build a new world. Take care and do not forget ideas are also weapons.”

Subcomandante Marcos (August 2000)

Πηγές-Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση:

- Ηλιόσποροι, Καλλής, Γ., Πετρίδης Π. (2014), *Πέρα από το δίλημμα λιτότητα ή ανάπτυξη: 11 κείμενα για την Αποανάπτυξη*, Πράσινο Ινστιτούτο, Αθήνα, Σεπτέμβριος 2014.
- Καστοριάδης, Κ. (1985). Φαντασιακή θέσμιση της κοινωνίας, μτφ. Κώστας Σπαντιδάκης, (Αθήνα).
- Καστοριάδης, Κ., & Χαλικιάς, Σ. (2008). *Η φαντασιακή θέσμιση της κοινωνίας*. Kedros
- Κολέμπας, Γ., Μπίλλας, Γ. (2016). *Ο ανθρωπολογικός τύπος της αποανάπτυξης-τοπικοποίησης*. Οι εκδόσεις των συναδέλφων.
- Κολέμπας, Γ., Μπίλλας Γ. (2018). *Για την κοινότητα των κοινοτήτων. Με το πρόταγμα της αυτονομίας, της αποανάπτυξης, του κοινοτισμού και της άμεσης δημοκρατίας*. Οι Εκδόσεις των Συναδέλφων
- Λατούς, Σ. (2008) *Το στοίχημα της αποανάπτυξης*. Εκδόσεις Βάνιας.
- Λατούς, Σ. (2013) *Προς μία κοινωνία της λιτής Αφθονίας. Παρανοήσεις και διαμάχες γύρω από την αποανάπτυξη*. Οι Εκδόσεις των συναδέλφων.
- Μεγαλοοικονόμου, Θ. (2016). *Λέρος: Μια ζωντανή αμφισβήτηση της κλασικής Ψυχιατρικής*, Εκδόσεις Άγρα.
- Ντ' Αλίζα, Τζ. , Ντεμαρία, Φ. , Καλλής, Γ. , (2016). *Το λεξιλόγιο της αποανάπτυξης*. Οι Εκδόσεις των συναδέλφων.

Ξενόγλωσση

- Castoriadis, C. (2010). *A Society Adrift. Interviews and Debates 1974–1997*.
- Chaiken, S. (1987). The heuristic model of persuasion. In *Social influence: the ontario symposium* (Vol. 5, pp. 3-39).

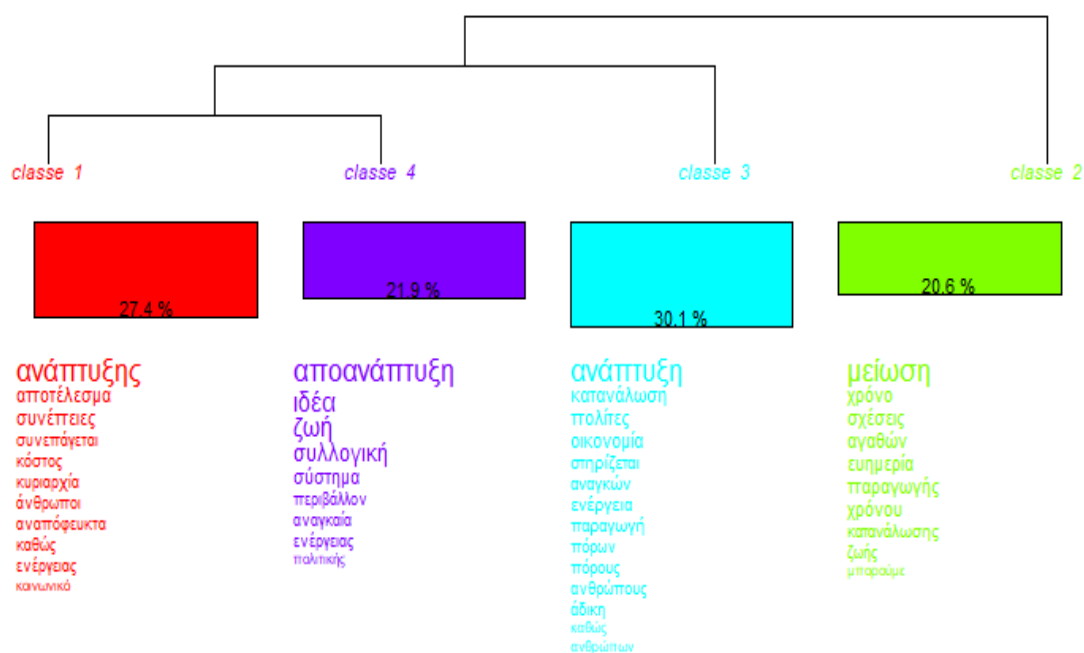
- Crano, W. D., & Chen, X. (1998). The leniency contract and persistence of majority and minority influence. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74(6), 1437.
- De Dreu, C. K., & De Vries, N. K. (1993). Numerical support, information processing and attitude change. *European Journal of Social Psychology*, 23(6), 647-662.
- Doise, W. (1980). Levels of explanation in the European Journal of Social Psychology. *European Journal of Social Psychology*, 10(3), 213-231.
- Duckitt, J., Bizumic, B., Krauss, S. W., & Heled, E. (2010). A tripartite approach to right-wing authoritarianism: The authoritarianism-conservatism-traditionalism model. *Political Psychology*, 31(5), 685-715.
- Erb, H. P., Bohner, G., Schmilzle, K., & Rank, S. (1998). Beyond conflict and discrepancy: Cognitive bias in minority and majority influence. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 24(6), 620-633.
- Hayes, A. F. (2017). *Introduction to mediation, moderation, and conditional process analysis: A regression-based approach*. Guilford Publications..
- Latouche, S. (2007). *Petit traité de la décroissance sereine*. Paris: Mille et une nuits.
- Martin, R., & Hewstone, M. (2003). Majority versus minority influence: When, not whether, source status instigates heuristic or systematic processing. *European Journal of Social Psychology*, 33(3), 313-330.
- Martin, R., & Hewstone, M. (2008). Majority versus minority influence, message processing and attitude change: The source-context-elaboration model. *Advances in experimental social psychology*, 40, 237-326.
- Moscovici, S., & Nemeth, C. (1974). *Social influence: II. Minority influence*.
- Moscovici, S. (1976). *Social influence and social change* (Vol. 10). Academic Press.
- Moscovici, S. (1980). Toward a theory of conversion behavior. In *Advances in experimental social psychology* (Vol. 13, pp. 209-239). Academic Press.
- Moscovici, S. (1985). Innovation and minority influence. *Perspectives on minority influence*, 9-52.

- Moscovici, S., Mugny, G., & Van Avermaet, E. (Eds.). (1985). *Perspectives on minority influence* (No. 9). Cambridge University Press.
- Moscovici, S., & Vignaux, G. (1994). Le concept de thémata. *Structures et transformations des représentations sociales*, 25-72.
- Mugny, G., Kaiser, C., Papastamou, S., & Pérez, J. A. (1984). Intergroup relations, identification and social influence. *British Journal of Social Psychology*, 23(4), 317-322.
- Nemeth, C., & Wachtler, J. (1974). Creating the perceptions of consistency and confidence: A necessary condition for minority influence. *Sociometry*, 529-540.
- Petty, R. E., Harkins, S. G., & Williams, K. D. (1980). The effects of group diffusion of cognitive effort on attitudes: An information-processing view. *Journal of Personality and Social Psychology*, 38(1), 81.
- Petty, R. E., Cacioppo, J. T., & Goldman, R. (1981). Personal involvement as a determinant of argument-based persuasion. *Journal of personality and social psychology*, 41(5), 847.
- Petty, R. E., & Cacioppo, J. T. (1986). The elaboration likelihood model of persuasion. In *Communication and persuasion* (pp. 1-24). Springer, New York, NY.
- Papastamou, S., Mugny, G., & Kaiser, C. (1980). Echec à l'influence minoritaire: La psychologisation. *Recherches de Psychologie sociale*.
- Papastamou, S. (1988). *La Psychologisation: l' uset l' abus de l' explication psychologique dans les phénomènes de la persuasion* (Doctoral dissertation, Thèse d'état, Paris: Écoles des Hautes Études en Sciences Sociales).
- Papastamou, S., & Mugny, G. (1990). Synchronic consistency and psychologization in minority influence. *European Journal of Social Psychology*, 20(2), 85-98.
- Papastamou, S., & Prodromitis, G. (2003). *Terrorism and Power* (in Greek). Athens: Ellinika Grammata.

- Papastamou, S., & Prodromitis, G. (2010). *State and non-state political violence: The two extremities of terror imbalance*. (in Greek). Athens: Pedio.
- Papastamou, S., Prodromitis, G., (2012). Implicit theories of social influence as input and outcome of a social psychological process. *Societal approaches in social psychology*, 151-177.
- Papastamou, S., Gardikiotis, A., & Prodromitis, G. (Eds.). (2017). *Majority and Minority Influence: Societal Meaning and Cognitive Elaboration*. Psychology Press.
- Papastamou, S., Gardikiotis, A., & Prodromitis, G. (2017). Conversion to active minorities: The chronicle of a successful theory and the uncertain result of a minority influence attempt. In *Majority and minority influence* (pp. 9-46). Routledge.
- Pratto, F., Sidanius, J., Stallworth, L. M., & Malle, B. F. (1994). Social dominance orientation: A personality variable predicting social and political attitudes. *Journal of personality and social psychology*, 67(4), 741.
- Sampson, E. E. (1982). " Cognitive psychology and social change": *Rejoinder*.
- Stankov, L. (2017). Conservative syndrome: Individual and cross-cultural differences. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 48(6), 950-960

Παράρτημα

Πίνακας 1. Ιεραρχική Ανάλυση συστάδων

Λίστα των πιο αντιπροσωπευτικών επιχειρημάτων ανά θεματικά ενότητα

A. Οικονομικές και κοινωνικές συνέπειες της ανάπτυξης

1. Το γεγονός ότι εμείς έχουμε τη δυνατότητα να συνεχίζουμε τον τρόπο ζωής μας, οφείλεται στο ότι η πλειονότητα της ανθρωπότητας καταναλώνει λίγο. Απαιτείται μαζική αναδιανομή των δικαιωμάτων απολαβής από τη βιόσφαιρα. Οι λιμοί που παρατηρούνται στο Νότο, είναι αποτέλεσμα της πολυτελούς ζωής του Βορά.
2. Είναι ακριβώς οι συνέπειες της καπιταλιστικής οικονομίας της ανάπτυξης-επέκτασης, που αναγκάζουν πολλούς ανθρώπους σε μετανάστευση. Όπως λέγεται συχνά από μετανάστες: «Είμαστε εδώ γιατί εσείς καταστρέφετε τους τόπους μας. Και όχι μόνο με τα όπλα ,που και αυτά εσείς μας τα πουλάτε, αλλά και με το δυτικό μοντέλο ανάπτυξης και ζωής που μας προωθείτε». Ταυτόχρονα στήνονται φράχτες και κτίζονται τείχη γύρω από το φρούριο της Ευρώπης και της Δύσης , όταν χρειάζεται. Και αυτό πρέπει να ξεπεραστεί.

3. Οι ιδιωτικές τράπεζες μπορούν να εκδώσουν χρήμα , μόνο ως χρέος , μέσω δανείων , η αποπληρωμή των οποίων γίνεται με τοκισμό, με αποτέλεσμα να προκαλείται συσσώρευση χρέους. Οι υψηλοί ρυθμοί ανάπτυξης που απαιτούνται για την αποπληρωμή των χρεών προκαλούν αναπόφευκτα πτώση στο επίπεδο διαβίωσης των μικρών καταθετών.
4. Οι τραγικές συνέπειες της ανάπτυξης παραγνωρίζονται καθώς δεν έχει ακόμη πλήρως συνειδητοποιηθεί το γεγονός ότι δεν μπορούμε να παράγουμε καλύτερα, μεγαλύτερα, αποτελεσματικότερα, ταχύτερα κλπ. αυτοκίνητα, αεροπλάνα, τρένα, δίχως ταυτόχρονα να παράγουμε μεγαλύτερη και καλύτερη απώλεια ενέργειας και ύλης.
5. Το πλουσιότερο 5% έχει οικειοποιηθεί το μισό από τα κέρδη των εισοδημάτων λόγω της αύξησης των ΑΕΠ. 62 άτομα κατέχουν τόσα πολλά, όσα το μισό του παγκόσμιου πληθυσμού. Η όποια ισότητα ή το όποιο καλό κοινωνικό σύστημα δεν είναι φυσική απόρροια της οικονομικής ανάπτυξης, αλλά το αποτέλεσμα των κοινωνικών αγώνων και των διαδικασιών πολιτικής διαπραγμάτευσης.
6. Μόνο τα εναλλακτικά εγχειρήματα που εμπνέονται από τις αρχές του εκούσιου συνασπισμού και υιοθετούν την αποκεντρωμένη και οριζόντια αυτοοργάνωση, μπορούν να αμφισβητήσουν τις παραγωγίστικες και οικονομίστικες λογικές της ανάπτυξης και να θεραπεύσουν τις συνέπειες της.

B. Αποανάπτυξη: Ευημερία-Μείωση Παραγωγής κατανάλωσης

1. Η εισαγωγή διαμοιρασμού εργασίας που ευαγγελιζόμαστε , θα αυξήσει το χρόνο για κοινωνικές (εθελοντισμός, σχέσεις) και οικογενειακές αλληλεπιδράσεις (φροντίδα) που έχουν πραγματικό νόημα και από κοινού με την ανάκτηση του ελέγχου του χρόνου και της ζωής μπορούν να αυξήσουν το αίσθημα ευζωίας παρά τη μείωση των υλικών αγαθών.
2. Η ισότιμη και ευρέως διαδεδομένη μείωση της παραγωγής και της κατανάλωσης, δε θα έχει μόνιμη αρνητική επίδραση στην ευημερία, λόγω της προσαρμογής, όπως ακριβώς παροδική είναι και η επίδραση στους τυχερούς του λαχείου, οι οποίοι στην πάροδο του χρόνου, δεν είναι πιο ευτυχισμένοι συγκριτικά με ομάδα ελέγχου με παρόμοια χαρακτηριστικά,
3. Η ισότιμη και ευρέως διαδεδομένη μείωση της παραγωγής και της κατανάλωσης, δε θα έχει αρνητική επίδραση στην ευημερία, καθώς εάν επηρεάζει τους πάντες κι όχι ένα μικρό ποσοστό, θα μειώσει το ύψος του προτύπου εισοδήματος αναφοράς, αντισταθμίζοντας έτσι τις αρνητικές κοινωνικές και ψυχολογικές επιπτώσεις. Η φτώχεια σαν μεταβλητή είναι σχετική της μεταβλητής του πλούτου.
4. Η μείωση της εξάρτησης από τα μηχανοκίνητα μέσα μεταφοράς θα επιδράσει θετικά στην ευημερία, καθώς θα συμβάλλει στη μείωση της περιβαλλοντικής υποβάθμισης, της ρύπανσης και της συμφόρησης, ενώ θα παρέχει μεγαλύτερο χώρο και ποιοτικότερο χρόνο στη φύση, στα τοπία των πόλεων και της υπαίθρου.
5. Η επιμονή στο μύθο της ανάπτυξης , σημαίνει ότι θα καταδικάσουμε τον εαυτό μας , σε μια λιτότητα επιβεβλημένη άνωθεν-από τις οικονομικοπολιτικές ελίτ- , στην οποία θα συνδυάζονται η πιο άδικη σπατάλη -από τις ελίτ, με την τεράστια έλλειψη αγαθών και τη εξαθλίωση για άλλους-τους πολλούς-, συν τις συγκρούσεις που θα προκύψουν για την διανομή των πόρων και την μείωση του οικολογικού αποτυπώματος

6. Η ανάπτυξη μέσω της διεύρυνσης της παραγωγής και της αγοράς , ευτελίζει καθιστώντας αγοραίους (π.χ αγορά σεξ, ανατροφή παιδιών από επαγγελματίες) , χώρους φροντίδας, κοινωνικής ζωής και αμοιβαιότητας, οι οποίοι αποτελούν και την κύρια πηγή ευτυχίας για τους ανθρώπους.

Γ. Βιοοικονομικές-ενεργειακές συνέπειες ανάπτυξης

1. Η ανάπτυξη στηρίζεται στην ακόρεστη απόλαυση από την παραγωγή και την κατανάλωση (οικονομία των επιθυμιών και όχι οικονομία των βασικών αναγκών) ή την καθυπόταξη κι εκμετάλλευση των άλλων ανθρώπων. Η αποανάπτυξη προτείνει ως εναλλακτική την ευχαρίστηση της συμβιωτικότητας , που μπορεί να επανανοηματοδοτήσει τη ζωή προς την κατεύθυνση της ευζωίας.
2. Ακόμη και η πράσινη ανάπτυξη είναι μη οικολογικά βιώσιμη καθώς η επίτευξη απόλυτων μειώσεων στην ενέργεια και τη χρήση υλών μέσω της τεχνολογικής προόδου είναι ανέφικτη. Όσο περισσότερο τεχνολογικά εξελιγμένη και αποδοτική μία οικονομία , τόσο περισσότερους πόρους καταναλώνει, αν δεν μουν όρια στην παραγωγή και στην κατανάλωση.
3. Η ανάπτυξη ήδη φέρεται να είναι περατή λόγω της κλιματικής αλλαγής που προκαλεί η χρήση βρώμικων αποθεμάτων, η αντικατάσταση των οποίων από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, απαιτεί αρκετή συμβατική ενέργεια, αποφέροντας χαμηλά ενεργειακά πλεονάσματα, που μπορούν να στηρίξουν μικρότερες οικονομίες από τις δικές μας
4. Από τη στιγμή που έχει γίνει ξεκάθαρο μετά από τόσα χρόνια ότι η ανάπτυξη και η κατανάλωση δεν αποτελούν σε καμία περίπτωση ενσάρκωση της καλής ζωής, εμείς οι πολίτες είναι αναγκαίο να διαπραγματευτούμε με διαφορετικό τρόπο μεταξύ μας τις διαφορετικές οπτικές για την ευζωία
5. Η ανάπτυξη έχει θεσμοποιήσει την επαναδιάθεση όλου του κοινωνικού και οικονομικού πλεονάσματος σε νέα παραγωγή και επενδύσεις με στόχο το κέρδος των επενδυτών, χωρίς αυτό να αποτελεί ζήτημα πολιτικής απόφασης από τους πολίτες. Πρέπει να αντιταχούμε στην ανάπτυξη για να ανακτήσουμε την πολιτική μας κυριαρχία
6. Πρέπει να αποτρέψουμε την παραγωγή εργαλείων σχεδιασμένων, για να παράγουν νέα ζήτηση και μορφές δουλειάς και να ενθαρρύνουμε συμβιωτικά εργαλεία, που επεκτείνουν την ελευθερία και την ανθρώπινη δημιουργικότητα, για να ανακτήσουμε τον έλεγχο της χρήσης πόρων , για την κάλυψη των αναγκών μας.

Δ. Περιβαλλοντικά-Κοινωνικά προτάγματα αποανάπτυξης

1. Είναι απίθανο η αποανάπτυξη να μειώσει την ικανοποίηση από τη ζωή, (υπάρχουν μάλιστα ενδείξεις για το αντίθετο) διότι θα βελτιώσει την κατανομή του ελεύθερου χρόνου το αστικό και φυσικό περιβάλλον, την κατάσταση της υγείας, την προσωπική ελευθερία και την ποιότητα των κοινωνικών σχέσεων.
2. Το πρόβλημα της ανάπτυξης εστιάζεται στο γεγονός ότι βασιζόμενη στην απατηλή ιδέα της χρήσης όλης της ενέργειας που κυκλοφορεί (τόσο της απαραίτητης για ζωή όσο και της πλεονάζουσας) για τη διατήρηση της ύπαρξης, αποκρύπτει το πρόβλημα της απώλειας της πολιτικής κυριαρχίας, που αφορά τη συλλογική κατασκευή νοήματος μέσω διαχείρισης ή καταστροφής, της ενέργειας που περισσεύει.

3. Ο σύγχρονος άνθρωπος έχει την εξευτελιστική ιδέα ότι μόνος στόχος στη ζωή είναι να παράγουμε και να καταναλώνουμε. Το καπιταλιστικό φαντασιακό της ψευδοορθολογικής τεχνογνωσίας και της απεριόριστης επέκτασης πρέπει να εγκαταλειφθεί
4. Η αποανάπτυξη είναι αναγκαία και επείγουσα για να προστατεύσουμε το δικαίωμα όλων των ανθρώπων να παραμείνουν στο περιβάλλον τους και να προστατεύονται από τις ανεξέλεγκτες επενδύσεις, τη μόλυνση, την αρπαγή της γής που επιβάλλει ο παραλογισμός της ανάπτυξης.
5. Η πίεση που ασκούν τα λόμπι στο πολιτικό σύστημα καθιστά σχεδόν αδύνατη τη χάραξη οικολογικής πολιτικής, η οποία θα είναι διαφορετική από αυτήν που επιβάλλουν οι ελίτ. Αντίθετα η αποανάπτυξη συνίσταται στην άρνηση να υποταχούμε στη δικτατορία των χρηματαγορών.
6. Η ανθρωπότητα δε ζει πλέον από την ικανότητα του παγκόσμιου οικοσυστήματος να αναγεννιέται, αλλά μειώνει τα αποθέματα του φυσικού κεφαλαίου. Όσο περισσότερο καθυστερούμε την εκούσια, σταδιακή και δίκαια **αποανάπτυξη**, τόσο πιο βίαια θα είναι η απαιτούμενη προσαρμογή στο μέλλον.

Πίνακας 2.Συσχετίσεις κλιμάκων ιδεολογίας (Correlations ideology table)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1. Empathy												
2. Satisfaction	.11											
3. Difficulty	.13	-.13										
4. Danger	.02	.01	.07									
5. Status Stable	-.04	.02	.11	.28**								
6. Collectivity	.19*	.10	.10	.06	.00							
7. Personalfate	.13	.03	.01	.03	-.04	.02						
8. Nopolitica	-.18*	.07	-.24**	.22**	.41**	-.31**	-.13					
9. Majorcentrism	.01	.25**	.03	.15	.08	-.08	-.16*	.12				
10. Minorityneces	.07	.06	.05	.03	.06	.21**	.01	-.12	-.36**			
11. Minority Psyc	.06	.11	.15	.10	.07	.03	-.15	.02	.18*	-.09		
12. SocialMobil	-.16*	.25**	.09	.05	.09	-.34**	.02	.10	.28**	-.11	.17*	

Note N=165 *, $p < 0,05$ **, $p < 0,01$

Πίνακας 3. Αναλύσεις αξιοπιστίας αξιολογήσεων (Reliability Analysis Table)

	Cronbach α				
	TOTAL	Συνθήκη1	Συνθήκη 2	Συνθήκη 3	Συνθήκη 4
Κατανοητά	0,63	0,57	0,58	0,74	0,75
Πειστικά	0,71	0,58	0,61	0,80	0,82
Ασθενή	0,63	0,47	0,52	0,58	0,79
Συνηθισμένα	0,61	0,78	0,41	0,48	0,70
Συναινετικά	0,74	0,75	0,58	0,83	0,78
Κοινότοπα	0,66	0,76	0,62	0,68	0,62
Μειοψηφικά	0,67	0,67	0,53	0,77	0,78
Μετριοπαθή	0,69	0,67	0,73	0,58	0,77
Βαρετά	0,83	0,80	0,84	0,83	0,85
Ρεαλιστικά	0,77	0,66	0,70	0,84	0,84
Μειονοτικά	0,76	0,74	0,66	0,79	0,80
Πιστευτά	0,65	0,57	0,55	0,67	0,77

Πίνακας 4. Παραγοντική Ανάλυση αξιολογήσεων, (Factor Analysis Table)

Component Matrix ^a			
Factor loadings			
	1	2	3
Πειστικά	,85	,12	-,16
Ρεαλιστικά	,78	,31	-,10
Ασθενή	-,74	,13	,31
Κατανοητά	,72	-,13	,20
Βαρετά	-,71	,37	,11
Μειονοτικά	,48	-,28	,46
Συνηθισμένα	,17	,74	,46
Κοινότοπα	-,05	,66	,59
Μειοψηφικά	,30	-,62	,38
Μετριοπαθή	,41	,57	-,18
Πιστευτά	,47	,57	-,09
Συναινετικά	-,30	,55	-,39

Extraction Method: Principal Component Analysis.

a. 3 componentsextracted.

Πίνακας 5. Ανάλυση αξιοπιστίας Παράγοντα 1 (Reliability analysis Factor 1) $\alpha=0,83$

Item-Total Statistics				
	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	CorrectedItem-TotalCorrelation n	Cronbach's Alpha if Item Deleted
Κατανοητά	21,8628	17,901	,551	,805
Πειστικά	22,6739	15,511	,773	,756
Ρεαλιστικά	22,9308	16,429	,682	,778
Πιστευτά	22,9661	19,430	,372	,838
Ενδιαφέροντα	22,3464	16,370	,555	,808
Ισχυρά	22,8705	16,888	,644	,786

Πίνακας 6. Ανάλυση αξιοπιστίας παράγοντα 2 (Reliability analysis Factor 2) , $\alpha=0,69$

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	CorrectedItem- TotalCorrelatio n	Cronbach's Alpha if Item Deleted
Πιστευτά	18,7689	9,860	,392	,658
Συνηθισμένα	18,9382	9,146	,579	,595
Συναινετικά	19,6113	10,215	,303	,690
Κοινότοπα	18,8285	9,825	,437	,642
Μετριοπαθή	19,0028	10,364	,409	,653
Πλειοψηφικά	19,5149	9,788	,417	,649

Πίνακας 7.

Μέσοι όροι και τυπικές αποκλίσεις στη μέτρηση του μειονοτικού χαρακτήρα της πηγής ανά συνθήκη. (Means and standard deviations on the measure of source minoritarianism per condition with covariates majorcentrism, need for personal control of fate, and life satisfaction

<u>Score minoritarianism</u>			
Condition	N	Mean	S.D
1.Οικονομικές και κοινωνικές συνέπειες της ανάπτυξης	39	5,1a	0,98
2. Αποανάπτυξη: Ευημερία-Μείωση Παραγωγής κατανάλωσης	42	4,77a	1,02
3. Βιοοικονομικές -ενεργειακές συνέπειες ανάπτυξης	36	4,77a	1,08
4. Περιβαλλοντικά-Κοινωνικά	48	5,21a	0,98

Προτάγματα αποανάπτυξης

a.Covariates appearing in the model are evaluated at the following values: ΠΛΕΙΟΝΟΚΕΝΤΡΙΣΜΟΣ (re1, 3 $r=.25$) = 3,3333, Έχω την ανάγκη να αισθάνομαι ότι εγώ προσωπικά καθορίζω τη μοίρα μου = 5,6606, Είμαι ικανοποιημένος από τη ζωή μου = 4,9394.

Πίνακας 8.

Μέσοι όροι και τυπικές αποκλίσεις στη μέτρηση της αναγκαιότητας των θέσεων ανά συνθήκη. (Table: Means and Standard Deviations on the measure of Necessity per condition with covariates majorcentrism, need for personal control of fate and life satisfaction)

Condition	N	Score of necessity	
		Mean	S.D
1.Οικονομικές και κοινωνικές συνέπειες της ανάπτυξης	39	3,37a	1,19
2. Αποανάπτυξη: Ενημερία-Μείωση Παραγωγής κατανάλωσης	42	3,50a	0,83
3. Βιοοικονομικές -ενεργειακές συνέπειες ανάπτυξης	36	3,37a	0,93
4. Περιβαλλοντικά-Κοινωνικά Προτάγματα αποανάπτυξης	47	3,83a	1,08

a. Covariates appearing in the model are evaluated at the following values: ΠΛΕΙΟΝΟΚΕΝΤΡΙΣΜΟΣ (re1, 3 $r=.25$) = 3,3354, Έχω την ανάγκη να αισθάνομαι ότι εγώ προσωπικά καθορίζω τη μοίρα μου = 5,6646, Είμαι ικανοποιημένος από τη ζωή μου = 4,9451.

Πίνακας 9. Συσχετίσεις της αξιολόγησης «ισχυρό περιεχόμενο» (Correlations elaboration table strong)

	1	2	3	4	5	6	7
1.Ισχυρού περιεχομένου							
2. Συνηθισμένα	.15*						
3. Συναινετικά	-.22**	.12					
4. Κοινότοπα	-.06	.65**	.12				
5. Μειοψηφικά	.17*	-.29**	-.43**	-.22**			
6. Μετριοπαθή	.37**	.36**	.25**	.20*	-.17*		
7. Μειονοτικά	.34**	.02	-.26**	-.05	.39**	.02	

Note N=165 *, $p<0,05$ **, $p<0,01$

Πίνακας 10. Συσχετίσεις αξιολόγησης «κοινότοπα» (Correlations elaboration table commonplace)

	1	2	3	4	5	6	7	8
1.Πλειοψηφικώς κοινότοπα								
2. Μειονοτικά	-.21**							
3. Κατανοητά	-.11	.40**						
4. Πειστικά	.05	.29**	.59**					
5. Ασθενή	.12	-.24**	-.39**	-.62**				
6. Βαρετά	.34**	-.31**	-.45**	-.46**	.62**			
7. Ρεαλιστικά	.22**	.20**	.45**	.66**	-.46**	-.43**		
8. Πιστευτά	.39**	.02	.16*	.45**	-.24**	-.12	.50**	

Note N=165 *, $p<0,05$ ** $p<0,01$

Πίνακας 11. Ποσοστά Κοινωνικές κατηγορίες(Perccenatages of Social Categories)

	Σειρά Απάντησης		
	1 ^η	2 ^η	3 ^η
1. Ευρύτερη Αριστερά	17%	9,6%	5,4%
2. Οικολόγοι	12,7%	10,1%	4,8%
3. Κατώτερα στρώματα	12,6%	10,2%	3,6%
4. Ανώτερα στρώματα	10,2%	2,4%	3,6%
5. Κενό,	9,7%,	32,1%	61,2%
6. Ειδικοί	7,2%	6%	5,4%
7. Μεσαία στρώματα	6%	6,6%	1,2%
8. Ακτιβιστές	6%	6%	4,8%
9. Αντιεξουσιαστές	3,6%	5,4%	3,2%
10. Νέοι	3,6%	1,8%	1,2%
(Total)	88,6%	90,2%	94,4%

Πίνακας 12. Ποσοστά χαρακτηρισμών. (Percentages of characterizations)

	Σειρά Απάντησης		
	1 ^η	2 ^η	3 ^η
1.Κενό	18,2%	46,1%	68,5%
2.Θετικοί	17,4%,	12%	10,2%
3.Θετικοί Ψυχολογικοί	15%	13,8%	4,8%
4.Ταυτοτικοί διαφοροποίησης	14,4%	10,2%	3,6%
5.Αρνητ. Ψυχολογιοποιητικοί	12,6%	8,4%	3%
6.Απαξιωτικοί	10,2%	4,2%	4,2%
7.Φιλοσοφικοί	8,4%	2,4%	3%
8.Ισχύος	2,4%	0,6%	0,6%
(Total)	98,6%	97,9%	97,9%

Πίνακας 13. Συσχετίσεις τελικών στάσεων (Correlations total evaluation)

	1	2	3	4	5
1. Είναι επιθυμητές					
2. Είναι εφικτές	.44**				
3.Είναι αναγκαίες	.69**	.40**			
4. Είναι διαδεδομένες	-.12	.11*	-.18*		
5. Συχνότητα	.08	.28**	.12	.44**	

Note N=165 *, $p<0,05$ ** $p<0,01$

EPEYNA

Στα πλαίσια μίας πανεπιστημιακής έρευνας σχετικά με τις στάσεις του πληθυσμού για οικονομικές πολιτικές, θα θέλαμε να σας κάνουμε κάποιες ερωτήσεις πάνω σε ορισμένες θέσεις σχετικά με οικονομικές πολιτικές.

Απαντήστε σε όλες τις ερωτήσεις, κυκλώνοντας κάθε φορά τον αριθμό (και μόνο έναν) που εκφράζει περισσότερο την αυστηρά προσωπική σας γνώμη. Οι απαντήσεις σας είναι απόλυτα εμπιστευτικές και ανώνυμες.

Είστε: Άνδρας ☐

Γυναίκα ☐

Ηλικία

Θα θέλαμε αρχικά τις απαντήσεις σας στα παρακάτω ερωτήματα, που αφορούν στο πως εκτιμάτε και αντιμετωπίζετε τα πράγματα γενικά

Με πονάει όταν άλλοι άνθρωποι υποφέρουν	Διαφωνώ απόλυτα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ απόλυτα
Είμαι ικανοποιημένος από τη ζωή μου	Διαφωνώ απόλυτα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ απόλυτα
Συχνά δυσκολεύομαι να αποκτήσω τα πράγματα που εγώ και η οικογένειά μου χρειαζόμαστε.	Διαφωνώ απόλυτα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ απόλυτα
Αυτόν τον καιρό στη χώρα μας, η ζωή είναι απρόβλεπτη και επικίνδυνη	Διαφωνώ απόλυτα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ απόλυτα
Ό,τι και να κάνω δεν μπορώ να επηρεάσω τίποτα από αυτά που συμβαίνουν στην πολιτική	Διαφωνώ απόλυτα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ απόλυτα
Σ' αυτή τη χώρα οι διαφορές ισχύος ανάμεσα στις κοινωνικές ομάδες δεν θα αλλάξουν ποτέ.	Διαφωνώ απόλυτα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ απόλυτα
Αποφεύγω να μπλέκομαι με τη πολιτική.	Διαφωνώ απόλυτα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ απόλυτα
Στην κοινωνία μας, όποιος προσπαθεί σκληρά πετυχαίνει στο τέλος	Διαφωνώ απόλυτα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ απόλυτα

Προσπαθώ έμπρακτα να προωθήσω τις πολιτικές μου πεποιθήσεις	Διαφωνώ απόλυτα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ απόλυτα
Φροντίζω να μην διαβάζω ποτέ ή να μην ακούω ποτέ τα νέα.	Διαφωνώ απόλυτα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ απόλυτα
Ο καθένας μπορεί να αλλάξει από μόνος του τη μοίρα του και να ανέβει κοινωνικά	Διαφωνώ απόλυτα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ απόλυτα
Ακόμη κι αν κάποιος έχει τα προσόντα, αν δεν προέρχεται από τις ανώτερες τάξεις, δεν θα επιτύχει	Διαφωνώ απόλυτα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ απόλυτα
Ήταν πάντα σημαντικό για μένα να εκφράζω δημόσια τις πολιτικές μου απόψεις	Διαφωνώ απόλυτα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ απόλυτα
Μόνο μαζί με άλλους που βρίσκονται στην ίδια θέση, μπορεί κανείς να αγωνιστεί για να βελτιώσει και τη δική του	Διαφωνώ απόλυτα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ απόλυτα
Όταν η κυβέρνηση δεν αντιδρά, προσπαθώ να επιτύχω τους πολιτικούς μου στόχους με άλλα μέσα (πχ. Κοινωνία των πολιτών, ίντερνετ, διαδηλώσεις κλπ).	Διαφωνώ απόλυτα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ απόλυτα
Έχω την ανάγκη να αισθάνομαι ότι εγώ προσωπικά καθορίζω τη μοίρα μου	Διαφωνώ απόλυτα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ απόλυτα
Η αποδοχή των απόψεων της πλειοψηφίας είναι απόδειξη ψυχολογικής εξάρτησης και ανωριμότητας	Διαφωνώ απόλυτα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ απόλυτα
Η υποστήριξη απόψεων διαφορετικών απ' αυτές που στηρίζει η πλειοψηφία είναι αναγκαία για την επίτευξη της κοινωνικής αλλαγής	Διαφωνώ απόλυτα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ απόλυτα
Η αποδοχή των απόψεων της πλειοψηφίας δείχνει σύνεση δεδομένου ότι η πλειοψηφική στήριξη μιας ιδέας είναι απόδειξη της ορθότητάς της	Διαφωνώ απόλυτα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ απόλυτα
Η υποστήριξη απόψεων διαφορετικών απ' αυτές που στηρίζει η πλειοψηφία είναι δείγμα ψυχολογικής παρέκκλισης.	Διαφωνώ απόλυτα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ απόλυτα

Στην κλίμακα πολιτικής τοποθέτησης που ακολουθεί, που θα τοποθετούσατε τον εαυτό σας; (κυκλώστε το νούμερο που εκφράζει καλύτερα τις πολιτικές σας απόψεις)

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
ΑΚΡΑ									ΑΚΡΑ
ΑΡΙΣΤΕΡΑ									ΔΕΞΙΑ

Δεν επιθυμώ να τοποθετηθώ ☐

Παρακάτω παραθέτουμε μερικά από τα επιχειρήματα για οικονομικά ζητήματα.

Παρακαλούμε διαβάστε τα επιχειρήματα αυτά με προσοχή και απαντήστε στις ερωτήσεις που ακολουθούν.

- «Το γεγονός ότι εμείς έχουμε τη δυνατότητα να συνεχίζουμε τον τρόπο ζωής μας, οφείλεται στο ότι η πλειονότητα της ανθρωπότητας καταναλώνει λίγο. Απαιτείται μαζική αναδιανομή των δικαιωμάτων απολαβής από τη βιόσφαιρα. Οι λιμοί που παρατηρούνται στο Νότο, είναι αποτέλεσμα της πολυτελούς ζωής του Βορρά.»

Δεν είναι καθόλου κατανοητό	1	2	3	4	5	6	7	Είναι απόλυτα κατανοητό
Το επιχείρημα αυτό δεν είναι καθόλου πειστικό	1	2	3	4	5	6	7	Το επιχείρημα αυτό είναι απόλυτα πειστικό
Το επιχείρημα αυτό είναι ισχυρό	1	2	3	4	5	6	7	Το επιχείρημα αυτό είναι ασθενές
Το επιχείρημα αυτό είναι σπάνιο	1	2	3	4	5	6	7	Το επιχείρημα αυτό είναι συνηθισμένο
Το επιχείρημα αυτό προκαλεί σύγκρουση	1	2	3	4	5	6	7	Το επιχείρημα αυτό προκαλεί συναίνεση
Είναι πρωτότυπο	1	2	3	4	5	6	7	Είναι κοινότοπο

Υποστηρίζεται από την πλειοψηφία της ελληνικής κοινής γνώμης	1	2	3	4	5	6	7	Υποστηρίζεται από την μειοψηφία της ελληνικής κοινής γνώμης
Είναι ακραίο	1	2	3	4	5	6	7	Είναι μετριοπαθές
Είναι ενδιαφέρον	1	2	3	4	5	6	7	Είναι βαρετό
Δεν είναι καθόλου ρεαλιστικό	1	2	3	4	5	6	7	Είναι απόλυτα ρεαλιστικό
Διαδίδεται από ομάδες με εξουσία (ελίτ)	1	2	3	4	5	6	7	Διαδίδεται από ομάδες χωρίς εξουσία
Δεν είναι εύκολο να το πιστέψει κανείς	1	2	3	4	5	6	7	Είναι εύκολο να το πιστέψει κανείς

- «Είναι ακριβώς οι συνέπειες της καπιταλιστικής οικονομίας της ανάπτυξης-επέκτασης, που αναγκάζουν πολλούς ανθρώπους σε μετανάστευση. Όπως λέγεται συχνά από μετανάστες: «Είμαστε εδώ γιατί εσείς καταστρέφετε τους τόπους μας. Και όχι μόνο με τα όπλα ,που και αυτά εσείς μας τα πουλάτε, αλλά και με το δυτικό μοντέλο ανάπτυξης και ζωής που μας προωθείτε».

Δεν είναι καθόλου κατανοητό	1	2	3	4	5	6	7	Είναι απόλυτα κατανοητό
Το επιχείρημα αυτό δεν είναι καθόλου πειστικό	1	2	3	4	5	6	7	Το επιχείρημα αυτό είναι απόλυτα πειστικό
Το επιχείρημα αυτό είναι ισχυρό	1	2	3	4	5	6	7	Το επιχείρημα αυτό είναι ασθενές
Το επιχείρημα αυτό είναι σπάνιο	1	2	3	4	5	6	7	Το επιχείρημα αυτό είναι συνηθισμένο
Το επιχείρημα αυτό προκαλεί σύγκρουση	1	2	3	4	5	6	7	Το επιχείρημα αυτό προκαλεί συναίνεση

Είναι πρωτότυπο	1	2	3	4	5	6	7	Είναι κοινότοπο
Υποστηρίζεται από την πλειοψηφία της ελληνικής κοινής γνώμης	1	2	3	4	5	6	7	Υποστηρίζεται από την μειοψηφία της ελληνικής κοινής γνώμης
Είναι ακραίο	1	2	3	4	5	6	7	Είναι μετριοπαθές
Είναι ενδιαφέρον	1	2	3	4	5	6	7	Είναι βαρετό
Δεν είναι καθόλου ρεαλιστικό	1	2	3	4	5	6	7	Είναι απόλυτα ρεαλιστικό
Διαδίδεται από ομάδες με εξουσία (ελίτ)	1	2	3	4	5	6	7	Διαδίδεται από ομάδες χωρίς εξουσία
Δεν είναι εύκολο να το πιστέψει κανείς	1	2	3	4	5	6	7	Είναι εύκολο να το πιστέψει κανείς

- «Οι ιδιωτικές τράπεζες μπορούν να εκδώσουν χρήμα , μόνο ως χρέος , μέσω δανείων , η αποπληρωμή των οποίων γίνεται με τοκισμό, με αποτέλεσμα να προκαλείται συσσώρευση χρέους. Οι υψηλοί ρυθμοί ανάπτυξης που απαιτούνται για την αποπληρωμή των χρεών προκαλούν αναπόφευκτα πτώση στο επίπεδο διαβίωσης των μικρών καταθετών»

•

Δεν είναι καθόλου κατανοητό	1	2	3	4	5	6	7	Είναι απόλυτα κατανοητό
Το επιχείρημα αυτό δεν είναι καθόλου πειστικό	1	2	3	4	5	6	7	Το επιχείρημα αυτό είναι απόλυτα πειστικό
Το επιχείρημα αυτό είναι ισχυρό	1	2	3	4	5	6	7	Το επιχείρημα αυτό είναι ασθενές
Το επιχείρημα αυτό είναι σπάνιο	1	2	3	4	5	6	7	Το επιχείρημα αυτό είναι συνηθισμένο

Το επιχείρημα αυτό προκαλεί σύγκρουση	1	2	3	4	5	6	7	Το επιχείρημα αυτό προκαλεί συναίνεση
Είναι πρωτότυπο	1	2	3	4	5	6	7	Είναι κοινότοπο
Υποστηρίζεται από την πλειοψηφία της ελληνικής κοινής γνώμης	1	2	3	4	5	6	7	Υποστηρίζεται από την μειοψηφία της ελληνικής κοινής γνώμης
Είναι ακραίο	1	2	3	4	5	6	7	Είναι μετριοπαθές
Είναι ενδιαφέρον	1	2	3	4	5	6	7	Είναι βαρετό
Δεν είναι καθόλου ρεαλιστικό	1	2	3	4	5	6	7	Είναι απόλυτα ρεαλιστικό
Διαδίδεται από ομάδες με εξουσία (ελίτ)	1	2	3	4	5	6	7	Διαδίδεται από ομάδες χωρίς εξουσία
Δεν είναι εύκολο να το πιστέψει κανείς	1	2	3	4	5	6	7	Είναι εύκολο να το πιστέψει κανείς

- « Οι τραγικές συνέπειες της ανάπτυξης παραγνωρίζονται καθώς δεν έχει ακόμη πλήρως συνειδητοποιηθεί το γεγονός ότι δεν μπορούμε να παράγουμε καλύτερα, μεγαλύτερα, αποτελεσματικότερα, ταχύτερα κλπ. αυτοκίνητα, αεροπλάνα, τρένα, δίχως ταυτόχρονα να παράγουμε μεγαλύτερη και καλύτερη απώλεια ενέργειας και ύλης.»

Δεν είναι καθόλου κατανοητό	1	2	3	4	5	6	7	Είναι απόλυτα κατανοητό
Το επιχείρημα αυτό δεν είναι καθόλου πειστικό	1	2	3	4	5	6	7	Το επιχείρημα αυτό είναι απόλυτα πειστικό

Το επιχείρημα αυτό είναι ισχυρό	1	2	3	4	5	6	7	Το επιχείρημα αυτό είναι ασθενές
Το επιχείρημα αυτό είναι σπάνιο	1	2	3	4	5	6	7	Το επιχείρημα αυτό είναι συνηθισμένο
Το επιχείρημα αυτό προκαλεί σύγκρουση	1	2	3	4	5	6	7	Το επιχείρημα αυτό προκαλεί συναίνεση
Είναι πρωτότυπο	1	2	3	4	5	6	7	Είναι κοινότοπο
Υποστηρίζεται από την πλειοψηφία της ελληνικής κοινής γνώμης	1	2	3	4	5	6	7	Υποστηρίζεται από την μειοψηφία της ελληνικής κοινής γνώμης
Είναι ακραίο	1	2	3	4	5	6	7	Είναι μετριοπαθές
Είναι ενδιαφέρον	1	2	3	4	5	6	7	Είναι βαρετό
Δεν είναι καθόλου ρεαλιστικό	1	2	3	4	5	6	7	Είναι απόλυτα ρεαλιστικό
Διαδίδεται από ομάδες με εξουσία (ελίτ)	1	2	3	4	5	6	7	Διαδίδεται από ομάδες χωρίς εξουσία
Δεν είναι εύκολο να το πιστέψει κανείς	1	2	3	4	5	6	7	Είναι εύκολο να το πιστέψει κανείς

- «Το πλουσιότερο 5% έχει οικειοποιηθεί το μισό από τα κέρδη των εισοδημάτων λόγω της αύξησης των ΑΕΠ. 62 άτομα κατέχουν τόσα πολλά, όσα το μισό του παγκόσμιου πληθυσμού. Η όποια ισότητα ή το όποιο καλό κοινωνικό σύστημα δεν είναι φυσική απόρροια της οικονομικής ανάπτυξης, αλλά το αποτέλεσμα των κοινωνικών αγώνων και των διαδικασιών πολιτικής διαπραγμάτευσης»

Δεν είναι καθόλου κατανοητό	1	2	3	4	5	6	7	Είναι απόλυτα κατανοητό
Το επιχείρημα αυτό δεν είναι καθόλου πειστικό	1	2	3	4	5	6	7	Το επιχείρημα αυτό είναι απόλυτα πειστικό
Το επιχείρημα αυτό είναι ισχυρό	1	2	3	4	5	6	7	Το επιχείρημα αυτό είναι ασθενές
Το επιχείρημα αυτό είναι σπάνιο	1	2	3	4	5	6	7	Το επιχείρημα αυτό είναι συνηθισμένο
Το επιχείρημα αυτό προκαλεί σύγκρουση	1	2	3	4	5	6	7	Το επιχείρημα αυτό προκαλεί συναίνεση
Είναι πρωτότυπο	1	2	3	4	5	6	7	Είναι κοινότοπο
Υποστηρίζεται από την πλειοψηφία της ελληνικής κοινής γνώμης	1	2	3	4	5	6	7	Υποστηρίζεται από την μειοψηφία της ελληνικής κοινής γνώμης
Είναι ακραίο	1	2	3	4	5	6	7	Είναι μετριοπαθές
Είναι ενδιαφέρον	1	2	3	4	5	6	7	Είναι βαρετό
Δεν είναι καθόλου ρεαλιστικό	1	2	3	4	5	6	7	Είναι απόλυτα ρεαλιστικό
Διαδίδεται από ομάδες με εξουσία (ελίτ)	1	2	3	4	5	6	7	Διαδίδεται από ομάδες χωρίς εξουσία
Δεν είναι εύκολο να το πιστέψει κανείς	1	2	3	4	5	6	7	Είναι εύκολο να το πιστέψει κανείς

- «Μόνο τα εναλλακτικά επιχειρήματα που εμπνέονται από τις αρχές του εκούσιου συνασπισμού και υιοθετούν την αποκεντρωμένη και οριζόντια αυτοοργάνωση, μπορούν να αμφισβητήσουν τις παραγωγίστικες και

οικονομίστικες λογικές της ανάπτυξης και να θεραπεύσουν τις συνέπειες της»

Δεν είναι καθόλου κατανοητό	1	2	3	4	5	6	7	Είναι απόλυτα κατανοητό
Το επιχείρημα αυτό δεν είναι καθόλου πειστικό	1	2	3	4	5	6	7	Το επιχείρημα αυτό είναι απόλυτα πειστικό
Το επιχείρημα αυτό είναι ισχυρό	1	2	3	4	5	6	7	Το επιχείρημα αυτό είναι ασθενές
Το επιχείρημα αυτό είναι σπάνιο	1	2	3	4	5	6	7	Το επιχείρημα αυτό είναι συνηθισμένο
Το επιχείρημα αυτό προκαλεί σύγκρουση	1	2	3	4	5	6	7	Το επιχείρημα αυτό προκαλεί συναίνεση
Είναι πρωτότυπο	1	2	3	4	5	6	7	Είναι κοινότοπο
Υποστηρίζεται από την πλειοψηφία της ελληνικής κοινής γνώμης	1	2	3	4	5	6	7	Υποστηρίζεται από την μειοψηφία της ελληνικής κοινής γνώμης
Είναι ακραίο	1	2	3	4	5	6	7	Είναι μετριοπαθές
Είναι ενδιαφέρον	1	2	3	4	5	6	7	Είναι βαρετό
Δεν είναι καθόλου ρεαλιστικό	1	2	3	4	5	6	7	Είναι απόλυτα ρεαλιστικό
Διαδίδεται από ομάδες με εξουσία (ελίτ)	1	2	3	4	5	6	7	Διαδίδεται από ομάδες χωρίς εξουσία
Δεν είναι εύκολο να το πιστέψει κανείς	1	2	3	4	5	6	7	Είναι εύκολο να το πιστέψει κανείς

Στη συνέχεια, θα θέλαμε να ορίσετε τις κοινωνικές ομάδες που πιστεύετε ότι διαδίδουν τα παραπάνω επιχειρήματα:

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ 1

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ 2

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ 3

Τώρα, θα θέλαμε να περιγράψετε με το πρώτο επίθετο που σας έρχεται στο μυαλό, τις ομάδες που διαδίδουν τις παραπάνω θέσεις.

1. Όσοι διαδίδουν τα παραπάνω επιχειρήματα είναι
2. Όσοι διαδίδουν τα παραπάνω επιχειρήματα είναι
3. Όσοι διαδίδουν τα παραπάνω επιχειρήματα είναι

Ακολουθούν ερωτήσεις σε σχέση με κάποια οικονομικά ζητήματα :

Δώστε τις απαντήσεις σας βάζοντας σε κύκλο τον αριθμό που αντιπροσωπεύει καλύτερα την άποψή σας

Σε ποιο βαθμό οι θέσεις που διαβάσατε παραπάνω είναι επιθυμητές για σας ;				
Καθόλου 1	Λίγο 2	Μέτρια 3	Αρκετά 4	Απόλυτα 5
Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ότι οι θέσεις αυτές είναι εφικτές ;				
Καθόλου 1	Λίγο 2	Μέτρια 3	Αρκετά 4	Απόλυτα 5
Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ότι οι θέσεις αυτές είναι αναγκαίες;				
Καθόλου 1	Λίγο 2	Μέτρια 3	Αρκετά 4	Απόλυτα 5
Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ότι οι θέσεις αυτές είναι διαδεδομένες ;				
Καθόλου 1	Λίγο 2	Μέτρια 3	Αρκετά 4	Απόλυτα 5
Πόσο συχνά γίνεστε δέκτης παρόμοιων θέσεων;				
Καθόλου 1	Λίγο 2	Μέτρια 3	Αρκετά 4	Απόλυτα 5

